

TVRĐAVA SOKOL U KONAVLIMA

LUKŠA BERITIĆ

PREDGOVOR

Svi pisci koji su pisali o Konavlima spominju i tvrđavu Sokol, a postoje i dvije posebne radnje o njoj. Karakteristično je, da se velika većina starijih pisaca koji u svojim radovima pišu o Konavlima, ili ih samo spominju, služila Dubrovačkim arhivom: Pucić, Klaić, Rački, Jiriček, Medini i drugi. Grujić u svom opširnom djelu »Konavli pod raznim gospodarima od XII do XV veka«,^a služio se većinom literaturom a dosta se oslanja na Jorgu, čiji prepisi nijesu uvijek tačni.^b Sa djelom Grujića u pogledu Sokola ne možemo se u svemu složiti.

Spomenute dvije posebne radnje o Sokolu, obe pod naslovom »Soko-grad u Konavlima«, napisali su učitelj Miho Kusijanović 1903. god.^c i arhitekti D. Živanović i D. Vuković 1954. god.^d

Dok se Kusijanović služio svim do 1903. objavljenim dokumentima o Konavlima, koji spominju Sokol, Živanović i Vuković služili su se u glavnome Grujićem, ali su prvi dali nacрте tvrđave, koji međutim naročito tloris, nisu tačni.

Potpisani se za ovu radnju služio dokumentima Dubrovačkog arhiva, od prvog spomena tvrđave Sokol u arhivu do njenog napuštanja 1673. godine od kada se u zaključcima vijeća više ne spominje.

a. Spomenik Srpske Kraljevske Akademije LXVI, Zemun 1926.

b. Jorga, Notes I i II. Jorga je Rumunj a s njim su radili u dubrovačkom arhivu francuski studenti. Za ispravno prepisivanje zaključaka Vijeća potrebno je i poznavanje našeg jezika, jer iako su zaključci vijeća pisani latinski i talijanski ima vrlo mnogo naših latiniziranih riječi, pa bi stoga Jorgine podatke trebalo provjeriti.

c. List Crvena Hrvatska 1903. god. broj 17 — 21 i 24 — 26.

d. Anali Hist. instituta JAZU u Dubrovniku, God. III. 1954. str. 357 — 384.

POVJESNI PODACI

Po prilici na dužinskoj sredini Konavala, ispod planinske kose Završje, na oko 25 m visokoj nepristupačnoj klisuri, strše ruševine stare tvrđave Sokol. Njen položaj dominira konavoskim poljem i prirodnim putevima koji iz Hercegovine silaze u Konavle. Sama pak klisura, prirodna je tvrđava.

Tačno vrijeme kada je Sokol sagrađen nije do danas ustanovljeno. Dubrovački ga arhiv spominje 1391. god.¹ Obzirom na njegov položaj svakako je tu postojalo utvrđenje već za vrijeme Ilira, Grka i Rimljana, a to nam svjedoče i ostaci keramike i rimske cigle u zidinama tvrđave. Konačni oblik i jačinu zidova dali su joj Dubrovčani nakon što je prešla u njihovu vlasnost, a što nam potvrđuju mnogobrojni zaključci dubrovačkih vijeća, o kojima ćemo kasnije govoriti.

Dubrovnik, osnovan na hridinastom otočiću i kasnije proširen na obronak brda Srđa, već od rana je nastojao da što više proširi svoj teritorij, i to po mogućnosti, putem ugovora sa obližnjim vladarima i feudalnom gospodom. S nekim okolnim vladarima i feudalcima koji su htjeli prisvojiti Dubrovnik, vođeni su i ratovi u kojima je Dubrovnik, po neki put i izgubio pojedine dijelove ranije stečenog zemljišta. Tako u ratu s Urošem I 1253. godine oduzeti su mu neki predjeli iznad dubrovačke Župe, koje mu je istom Uroš IV. 1357. godine povratio.² Uroš II Milutin oduzeo je Dubrovniku 1302. godine i najstariji dio teritorija, zapravo matičnjak Dubrovnika, Cavtat.³ Dubrovčani su živo nastojali da to povrate i da svoj teritorij prošire i na Konavle, pa čak i na Lug i Trebinje.

Godine 1391. Dubrovčani su od braće Sankovića, koji su u to vrijeme došli u posjed Konavala, isposlovali povelju da im se ustupa ta oblast, sa tvrđavom Sokol.⁴ S obzirom da je te iste godine Konavle oduzeo braći Sankovićima raniji vlasnik Pavle Radinović, povelja je ostala neizvršena.

Pavla je u tome pomagao Vlatko Vuković, koji zato dobiva polovinu te oblasti s polovinom tvrđave Sokol. Vlatka je nakon kratkog vremena naslijedio njegov sinovac Sandalj Hranić.⁵

¹ Historijski Arhiv Dubrovnik, Dokumenti vraćeni iz Beča, isprave pisane ćirilicom br. 1035. Dr. M. Grujić, Konavle pod raznim gospodarima od XII do XV veka, Spomenik SAN, LXVI, 1926, str. 38. Miklošić, Mon. Serbica 218.

² Vinko Foretić, Ugovor Dubrovnika sa srpskim velikim županom Stefanom Nemanjom i stara dubrovačka djedina. Rad JAZU br. 283, str. 106.

³ Ibid. str. 106.

⁴ Historijski Arhiv Dubrovnik, op. cit. br. 1035. Grujić op. cit. str. 38.

⁵ Grujić, op. cit. str. 13.

Dubrovčani, i dalje nastojeći da dođu u posjed Konavala, imenuju oba gospodara Konavala, vojvodu Pavla Radinovića 1395. god. a Sandalja Hranića 1396. god. građanima Dubrovnika.⁶

Od 1412. god. akcija je Dubrovčana pojačana. Pregovori sa vojvodom Pavlom bili bi imali uspjeha, ali se Sandalj žestoko protivio. Nakon pogibije Pavlove, njegovi sinovi Petar i Radoslav Pavlović smatrali su Sandalja glavnim krivcem smrti njihovog oca, pa su pomoću Turaka udarili na Sandalja i oteli mu njegov dio Konavala i Dračevicu. Nakon što je Sandalju uspjelo da pomoću Balše Stratimirovića 1418. god. povрати svoj dio Konavala, 1419. nagodio se s Dubrovčanima da im ga ustupi.⁷ Od tog vremena postaje Sandalj prijatelj Dubrovnika i to prijateljstvo traje do njegove smrti. Dubrovčani su Sandalja i braću mu, kao i njegovog sinovca Stipana primili u vlastelu, te im darovali i uredili krasnu palaču u neposrednoj blizini Dvora.⁸

Tvrđavu Sokol koju su još držali Pavlovići, Sandalj je zauzeo 1420. godine pomoću topova ustupljenih mu od Dubrovčana.⁹ 8. svibnja zaključeno je da se preuzme Sandaljev dio Konavala i njegova polovina Sokola.¹⁰ Dvadesetog istog mjeseca primljena je u Vijeću umoljenih velika odredba o tvrđavi Sokol, sastavljena od trojice, za to određene vlastele. Odluka ima 12 tačaka. U prvoj tački se određuje, da se poprave od bombardiranja oštećene zidine tvrđave, vrata i kuća koja je također stradala, da se u tvrđavi sagradi još jedna kuća za stanovanje čuvara i prostorija za smještaj municije. U drugoj tački riječ je o žitu i vinu koje su Konavljani pohranjivali u tvrđavi. Treća tačka govori o opskrbi tvrđave živim namirnicama. U četvrtoj tački riječ je o naoružanju tvrđave, pa se određuje, da se u tvrđavu pošalju dvije bombe sa dovoljnom količinom kugla i baruta, 5 balista (samostrela) sa ručkom za natezanje i dvije sa vitlom, 1000 veretona za jedne i druge baliste, te 10 kopalja i 10 štitova. Peta tačka govori o načinu izbora kaštelana koji se bira na 6 mjeseci. Šesta tačka sadrži propise za skladištara (massarii) tvrđave koji mora da bude pismen i da vodi knjige. U sedmoj tački se propisuje da u tvrđavi bude jedan kapelan sa mjesečnom plaćom od 10 perpera. Osmo tačka određuje broj posade koji se sastojao od 10 ljudi, 25—60 godina starosti, i od 4 samostrijelca, (ako se pribroji kaštelan, kapelan i skladištar, ta prva posada imala je 17 osoba). Deveta tačka donosi propise o noćnim stražama i određuje da se na tvrđavi postavi zvono, koje će zvoniti pozdrav Gospi na izlazu i zalazu sunca. Na glas zvona u sutonu moraju svi noćni stražari zaposjesti stražarska mjesta. Zvono će po noći češće zvoniti a na svaki glas zvona moraju se odazivati stražari udarajući u bačvice, koje će se u tu svrhu poslati u tvrđavu. Kada zvoni jutarnji pozdrav Gospi, noćni stražari napuštaju svoja mjesta, a zamjenjuju ih danji stražari. Deseta tačka određuje sudsku vlast kaštelana, prema kojoj mo-

⁶ Ibid. str. 30.

⁷ Ibid. str. 22 — 23.

⁸ L. Beritić, Nestali spomenici Dubrovnika. Prilozi povjesti umjetnosti u Dalmaciji X. Split 1956. str. 81.

⁹ Acta Consilii Rogatorum 2, f. 106v i 108. (skraćeno Cons. Rog.).

¹⁰ Ibid. f. 111v.

že kazniti svakog stanovnika tvrđave. U jedanaestoj su navedene kazne. Dvanaesta tačka govori o izboru Konavoskog kneza.¹¹

Tri dana kasnije tj. 26. svibnja, određena su trojica vlastele za opskrbu Sokola,¹² a sutradan imenovan je i kapelan koji sa kaštelanom Marinom Prodanelo ima ići u tvrđavu.¹³

Sandalj je Dubrovčanima ustupio samo svoju polovinu tvrđave. Drugu polovinu, koju je oduzeo Pavlovićima formalno je on držao radi Turaka. To nam dokazuje i zaključak Vijeća umoljenih od 4. lipnja iste godine. U tom se zaključku kaže, da ključeve tvrđave drži kaštelan. U slučaju pak da dođe neko od Turaka ili bilo tko pogledati stanje u tvrđavi, kaštelan će predati ključeve Sandaljevom oficiru koji je u tvrđavi. U samu tvrđavu mogu se pustiti najviše dvojica tih stranih ljudi, koji mogu da se uvjere da ključeve drži Sandaljev čovjek. Nakon njihovog odlaska Sandaljev oficir vratit će ključeve dubrovačkom kašteľanu.¹⁴

Tri dana nakon toga tj. 7. lipnja dava se dar od 40 perpera Grubiši, logotetu vojvode Sandalja. Isti dan određena su tri nadstojnika za radove na Sokolu. Navađaju se slijedeći radovi: popravak bombardiranjem oštećenih zidina; pokrivanje kuće u tvrđavi; gradnja kućice za stražare nad vratima i gradnja jedne peći. Za te radove odobrava se iznos od 50 perpera.¹⁵ 6. kolovoza odobrava se nadstojnicima još 60 perpera za zidar-ske radove na Sokolu.¹⁶

23. listopada donesena je u Vijeću umoljenih nova odredba o Konavlima i Sokolu. Tu se govori o izboru kneza za Konavle i kaštelana Sokola, koje prema odobrenju Velikog vijeća bira Vijeće umoljenih za vrijeme od 6 mjeseci. Govori se zatim o hrani i ostalom materijalu kojim se ima snabdjeti tvrđava. Zatim se opširnije određuje o samim radovima na tvrđavi. Prvo da se podigne novi zid jačine 3 palme (76.8 cm), počevši od novog zida sagrađenog nad vratima tvrđave do ugla, odnosno do svoda stare kuće. Novi zid morao se dobro spojiti sa zidom kuće a ima biti visok 6 lakata (3.07 m) i mora imati krunište. Kad se sagradi taj zid, da se obnovi pomenuta kuća i pokrije sve do sjevernog ugla tvrđave. Ta je kuća bila za nastambu plaćenih vojnika. Isto tako morao se pokriti istočni ugao tvrđave, koji je nad stepeništem i vratima, tako da tu bude stražarnica za čuvara vrata, prostor za nužnik i druge potrebe. Na gornjem dijelu tvrđave imale su biti tri zgrade (kuće), i to: jedna za smještaj municije, oružja i namirnica, druga u kojoj je čatrnja za smještaj vina, namirnica i ostalih potrebština, i treća za stan kaštelana. Sve tri zgrade imaju se urediti tako, kako nađu za shodno Knez i Malo vijeće. Svi ti radovi da se završe što prije, a ono što se zimi nije moglo uraditi da se

¹¹ Cons. Rog. 2. f. 115v — 117v.

¹² Acta Minoris Consilii (skraćeno Min. Cons.) 2, f. 131. (Zanimljivo je, da je jedan od te trojice članova komisije bio Župan Bunić, koji je više puta bio član komisije za utvrđivanje Dubrovnika i Stona; u tim njegovim komisijama spominju se u Stonu prve okrugle kule).

¹³ Min. Cons. 2, f. 131v.

¹⁴ Cons. Rog. 2, f. 121v.

¹⁵ Min. Cons. 2, f. 135v.

¹⁶ Ibid. f. 144.

završi u ljetnim mjesecima slijedeće godine, tako da radovi budu završeni do konca listopada 1421. god. U koliko ne budu završeni, određena je kazna globe Knezovima (Rektorima) koji budu birani za lipanj, srpanj, kolovoz, rujanj i listopad u iznosu od 40 perpera za svakog pojedinog. Svaki pak član Malog vijeća platiće kaznu od 25 perpera. Cisterna ako ne drži vodu da se popravi što prije.¹⁷

7. studenoga izabran je novi kaštelan Sokola, Andrija Bonda.¹⁸

Kako se iz prednjih zaključaka vidi, Dubrovčani su se svojski zauzeli da tu tvrđavu što prije uredi, smatrajući je svojom. Međutim, kao grom iz vedra neba, početkom prosinca stignu poslanici Sandaljevi, predvođeni Pribislavom Pohvalicom sa Sandaljevim zahtijevima da mu se Sokol povrati. 6. prosinca zaključeno je da se predmet odloži,¹⁹ a 21 istog mjeseca sazivlje se Veliko vijeće da odobri povratak tvrđave.²⁰

Veliko vijeće zaključilo je da se odrede trojica vlastele koji će do sutradan poslije podne izraditi odluku o načinu predaje Sokola.²¹ Malo vijeće odmah je odredilo ta tri vlastelina.²²

Sutradan, tj. 22. prosinca zaključilo je Veliko vijeće, da se napomenu vojvodi Sandalju troškovi koje je općina imala oko popravka tvrđave.²³ Donesena je odluka o povratku Sokola Sandalju, time da se oružje i municija vrati u Dubrovnik. Hrana i opskrba nek se ponudi Sandalju da je otkupi, a ukoliko neće nek se i to povrati u Dubrovnik. Zaključeno je zatim da se spomene Sandaljevim poslanicima, kako su se i sami uvjerali da su se Dubrovčani odmah odazvali Sandaljevoj želji i bez obzira na svoju čast i štetu. A tako da bi trebalo da rade i oni na čast njihovog gospodara, kojima preporučuju tvrđavu, i da u ime njihovog gospodara nastoje živjeti s dubrovačkim podanicima u miru i dobrim susjedskim odnosima.

Zaključeno je zatim, da se piše kaštelanu Sokola, da ako bi došao neki Turčin ili Bošnjak preuzet tvrđavu, da im skupa sa Ivanom (Sandaljevim oficirom) kažu, da su oni Sandaljevi plaćenici, sa kojim imaju ugovoreni znak i da će oni napraviti ono što Sandalj naredi. Osim toga da se dade pismo Sandaljevim poslanicima kojima će se predati tvrđava.²⁴

27. prosinca prodava se vino, žito i sva ostala hrana koja je bila u tvrđavi. Istog dana razriješava se dužnosti kaštelan Sokola, Andrija Bonda, i tvrđava se predava Sandalju.²⁵ Sva hrana prodana je Omkusu Brailu za račun Radoslava Pavlovića.²⁶

Dubrovčani nijesu mogli prežaliti Sokola, te svim silama nastoje da ponovo dođu u posjed te tvrđave, kao i Pavlovićevog dijela Konavala.

¹⁷ Cons. Rog. 3, f. 3 — 3v.

¹⁸ Ibid. f. 6.

¹⁹ Ibid. f. 10v.

²⁰ Ibid. f. 13v.

²¹ Acta Maioris Consilii 2, f. 49. (skraćeno Cons. Maior).

²² Min. Cons. 2, f. 164v.

²³ Cons. Maior. 2, f. 49.

²⁴ Ibid. f. 49v — 50.

²⁵ Cons. Rog. 3, f. 13v.

²⁶ Cons. Maior. 2, f. 51.

12. listopada 1421. vijeća se da li poslanstvo koje je išlo Sandalju ima da mu napomene tvrđavu. Zaključeno je da je se ne spominje.²⁷

14. ožujka 1422. ovlašćuje se dubrovački Knez i Malo vijeće da pišu Sandalju radi Sokola.²⁸

Napokon sredinom veljače 1423. god. Sandalj koji je u ponovnom ratu sa Radoslavom zauzeo Sokol, ustupa ga Dubrovčanima²⁹ koji su ovaj put posredovali oko izmirenja Radoslava i Sandalja.

Veliko vijeće 11. veljače 1423. god. imenuje Radoslava dubrovačkim vlastelinom.³⁰

16. veljače vijeća se o preuzimanju tvrđave. Ovlašćuje se Knez i Malo vijeće, da lijepim riječima odbiju traženje novaca od Sandaljevih poslanika za povratak Sokola, ali im se ipak određuje neki dar. Zatim je odlučeno da Knez Konavala pođe u tvrđavu i da tamo ostane 8—10 dana. Istovremeno se ovlašćuje dubrovački Knez i Malo vijeće, da izaberu dvojicu vlastele, koji će poći sa Sandaljevim poslanicima preuzeti Sokol.³¹

20. veljače potpisuju se i izmjenjuju povelje i sa Radoslavom Pavlovićem radi ustupanja Sokola.³²

Dva dana nakon toga biraju se nadstojnici za opskrbu Sokola hranom, municijom i ostalim potrepštinama,³³ a već 6. ožujka određeno je što se sve ima tamo poslati. Među ostalim šalje se 50 stara raznih žitarica (sijerka 20, ječma 15 i pšenice 15), 15 modia soli, 10 stara žita iz Apulije, 5 stara boba, 10 stara ulja, te jedna bačva, sat, žrvanj i zvono i na koncu sve epćinsko vino sa posudama koje je u kući kneza. Za naoružanje tvrđave šalje se 5 samostrijela s ručicama i 2 sa vitlom, 1000 vere-tona za obe vrste samostrijela (balista), 6 oklopa sa šljemovima i ovratnicima; 10 štitova i dvije bombarde sa postoljima, te 100 libara dobrog baruta za iste. Također se ima poslati jedan klesar da iskleše 200 kamenih kugla za bombarde.³⁴

15. ožujka određen je za čuvanje Sokola Jakov Đorđi, a knez Konavala koji je do tada bio u Sokolu da se povrati u svoje sjedište.³⁵ Četiri dana kasnije izabran je za kaštelana Sokola Ivan R. Saraka.³⁶

20. travnja naredilo je Vijeće umoljenih da ona tri nadstojnika određena za opskrbu tvrđave Sokol, moraju istu pregledati i nakon pregleda podnijeti izvještaj o njenom stanju.³⁷ 21. istog mjeseca odobrava se 20 perpera za popravak cisterne,³⁸ a sutradan se zaključuje, da nadstojnici Sokola mogu pogoditi s kamenarom Radunom da za cijenu od oko 30 per-

²⁷ Cons. Rog. 3, f. 58.

²⁸ Ibid. f. 79.

²⁹ Ibid. f. 142v.

³⁰ Cons. Maior. 2, f. 116.

³¹ Cons. Rog. 3, f. 141v.

³² Ibid. f. 142v.

³³ Min. Cons. 3, f. 42.

³⁴ Ibid. f. 52.

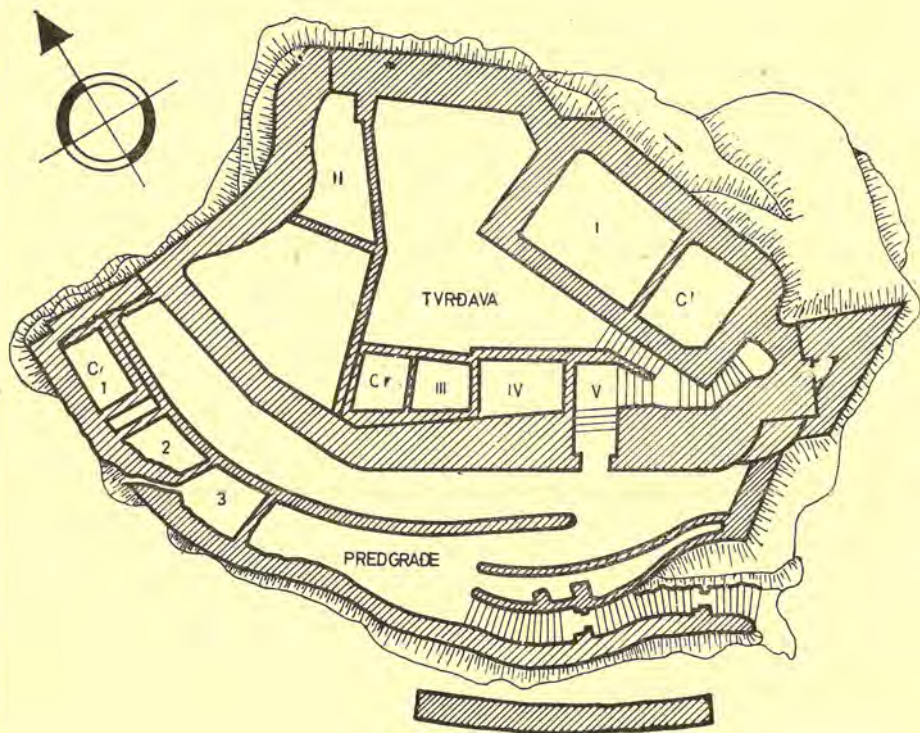
³⁵ Cons. Rog. 3, f. 147.

³⁶ Ibid. f. 147.

³⁷ Ibid. f. 149.

³⁸ Min. Cons. 3, f. 63.

SKICA REKONSTRUKCIJE TLOORISA TVRĐAVE

C — cisterne; I — zgrada municije; II — skladište vina i hrane; III — stan kaštelana; IV — stražarnica vrata; V — stara zgrada nad lukom vrata, za vojnike; 1, 2, 3 — zgrade za smještaj žena i djece obližnjih sela u slučaju opasnosti.

pera popravi i uredi cisternu, time da je dužan vršiti popravke koji bi se pokazali potrebni tokom godine dana.³⁹

Dana 25. travnja 1423. god. Vijeće umoljenih predložilo je Velikom vijeću da se za Knežev dvor u Konavlima i za tvrđavu Sokol odobri po 5 zlatica dobrog, obradivog zemljišta,⁴⁰ što je Veliko vijeće i odobrilo 26. travnja.⁴¹

Istog dana Veliko vijeće izdalo je odredbu o kaštelanu i stražarima tvrđave. Kaštelan se imao birati na 6 mjeseci. Ako se nebi primio kaznit će ga se globom od 25 perpera i bit će isključen od svakog namještenja. Sa sobom je morao dovest dvojicu sluga, koje je moralo potvrdit Malo vijeće. Kaštelan sa slugama imao je plaću od 200 perpera za 6 mjeseci. Po isteku 2 mjeseca kaštelan se može zahvaliti i neće biti kažnjen. Ne smije izlaziti iz tvrđave ni on ni njegove sluge. Ne smije ni jednog stranca, pa ni Konavljanina, pustiti u tvrđavu. Ako bi našao za potrebito, može jednog slugu ili jednog čuvara poslati u Dubrovnik najviše za 3 dana. Za svoje potrebe ili samih čuvara može pustiti vani jednog slugu ili čuvara, a taj se mora vratiti u tvrđavu prije večeri. Ključeve tvrđave mora uza se imati i ne smije ih nikome dati. Kao kazna za prekršaje ove naredbe je gubitak službe i beneficija za dvije godine. Ako bi kaštelan učinio drugih grešaka koje nijesu ovdje specificirane gubi dvomjesečnu plaću.

Kao čuvari tvrđave moraju biti tri strijelca (balestrieri) iz Dubrovnika i 5 drugih ljudi također Dubrovčana. Strijelci će imati 8 perpera mjesečno, a ostali stražari po 6 perpera. Oni moraju uvijek biti u tvrđavi. Kaštelan im može odobrit izlazak (kako je prije navedeno). Nikada ne može biti odsutno više od dvojice; ovo sve pod prijetnjom kazne gubitka jednomjesečne plaće i mjesec dana zatvora.

Sva municija, oružje i zalihe koje se nalaze u tvrđavi, mora biti u rukama kaštelana, koji je za sve to odgovoran. On mora sve tačno precitati svome nasljedniku, po težini, broju i mjeri. Ako bi nešto nedostajalo stari kaštelan ima da plati po dvostrukoj cijeni. Stari kaštelan neće primiti treću plaću, dok novi ne pošalje Knezu i Malom vijeću potvrdu da je sve u redu preuzeo uz prepis inventara. Ti će se prepisi pohraniti u komoru da se mogu uvijek skontrirati.⁴²

2. rujna zaključeno je da nadstojnici općinskih radova pošalju u Sokol majstora za popravak kuće kaštelana.⁴³

³⁹ Ibid. f. 63v.

⁴⁰ Cons. Rog. 3. f. 151. Jedan soldo zemlje u Dubrovniku zvan i zlatica, iznašao je 400 četvornih dubrovačkih sežanja, što iznaša 167,7 m². Neznam kako Grujić u opus. cit. u bilješci 24 na str. 52 — 53 tvrdi da je dubrovački pasus (sežanj) 1,48 m, a jedna zlatica 600 m². On kritizira Medinija, koji je u tom pogledu mnogo bliži istini. Jedan dubrovački hvat (pasus) iznaša 4 lakta po 51,2 cm = 2,048 m. (vidi arh. M. Zloković, Antropomorfnii sistemi mera u arhitekturi. Zbornik zaštite spomenika kulture knj. IV — V str. 205). Obzirom da jedna zlatica iznaša 400 kvadratnih hvati (20 × 20) to preobraćeno u m² iznaša 167,7 četvornih m. Sve kada bi hvat iznašao samo 148 cm, kako misli Grujić, jedna zlatica nebi bila 600 već 875 m².

⁴¹ Cons. Maior. 2, f. 123v.

⁴² Cons. Maior. 2, f. 123v — 124. (Liber Viridis Anno 1423. Cap. CLXXXI). Vlasteli, na dužnosti koja traje 6 mjeseci do godinu dana i višim činovnicima građanskog staleža plaća se isplaćivala u 3 jednaka obroka. Ostali su primali plaću mjesečno.

⁴³ Minor. Cons. 3, f. 87.

24. siječnja 1424. god. Malo vijeće, nakon što je pročitao izvještaj kaštelana Sokola, ovlastilo je Iliju Crijevića i ostale nadstojnike tvrđave, da predvide sve potrebno i da tvrđavu dadu urediti onako kako nađu za najbolje i najkorisnije.⁴⁴ Istim nadstojnicima dozvoljava se da ili poprave cisternu ili da sagrade novu, kako smatraju da je najbolje.⁴⁵ 11. kolovoza odobrava im se 100 perpera za radove,⁴⁶ a 25. rujna opet je govor o cisterni, da se popravi ili sagradi nova.⁴⁷ 28. studenoga ponovno je riječ o popravcima tvrđave, te su ovlaštene nadstojnici da urede nastambe i zidine i da izvrše one radove koje nađu za potrebno.⁴⁸

20. travnja 1425. ovlašćuju se nadstojnici Sokola da dadu donijeti kreč iz krečane i kamenje iz kamenoloma u Konavlima, i da pribave potrebite pijesak, pa kada to bude u tvrđavi da se započne radovima.⁴⁹ Šest dana kasnije šalju se dva zidara da započnu radovima, i odobrava se 50 perpera.⁵⁰

20. studenoga 1425. godine potpisiva se slavenska povelja Radoslava Pavlovića o ustupanju njegovog dijela Konavala dubrovačkoj općini.⁵¹ Sa svim tim do kupnje nije došlo, te su nastali nemiri u Konavlima. Uslijed toga početkom travnja 1426. god. određeno je da se pojačaju straže na Sokolu sa još 4 samostrijelca (balistriera),⁵² a početkom lipnja zaključeno je da se pošalje u Sokol barut i konopi za samostrijele i da se poprave zidine, stanovi i cisterna tvrđave.⁵³

Napokon je 31. prosinca 1426. Radoslav predao svečanu povelju Dubrovčanima kojom im ustupa svoj dio Konavala.⁵⁴ Početkom veljače 1427. vijeća se o uređenju i podjeli ovog dijela Konavala.⁵⁵

20. svibnja vijeća se o gradnji Kneževa dvora u Konavlima i o radovima na tvrđavi Sokol. Tu se nabrajaju slijedeći radovi: popravak vrata predziđa koja su trula, te drvenog stepeništa i drvenih balkona, zatim popravak krova zgrade u kojoj je municija, te cisterne jer opet propušta. Kompletirati zidine tvrđave i urediti da se po njima može ići, jer se na nekim djelovima ne može ni uzaći; popravak trošnog zida iza zgrade u kojoj je municija, a dugog oko 8 sežanja, (cca 24.4 m).⁵⁶

15. ožujka 1429. šalju se u Sokol dva nadstojnika radova u Konavlima, koji su imali ispitati municiju, cisterne, sve potrebite radove i naoružanje. Određeno je da se tamo pošalje zidar Radum i jedan drvodjelac.⁵⁷

⁴⁴ Ibid. f. 113v.

⁴⁵ Ibid. f. 132.

⁴⁶ Ibid. f. 159.

⁴⁷ Ibid. f. 164v.

⁴⁸ Ibid. f. 177v.

⁴⁹ Ibid. f. 213v.

⁵⁰ Ibid. f. 218v.

⁵¹ Cons. Rog. 3, f. 269.

⁵² Ibid. f. 294v.

⁵³ Min. Cons. 4, f. 19v.

⁵⁴ Č. Truhelka, Konavoski rat (1430—1433) Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine. XXIX, 1917. str. 184, prema Miklošiću, stavlja to u 1427. god. kako je ona stvarno i datirana. Međutim stari su Dubrovčani računali novu godinu od Božića (25. prosinca).

⁵⁵ Cons. Rog. 4, f. 8 — 12.

⁵⁶ Cons. Min. 4, f. 90v.

⁵⁷ Ibid. f. 229.

25. svibnja zaključeno je da se ovlaste nadstojnici radova u Konavlima, da naprave jednu novu cisternu u tvrđavi Sokol, sa naplavom i pješčanim filtrom.⁵⁸ Zaključeno je istodobno da se onima koji će konjima prenositi pijesak sa obale plati za svaki prenos po 2 groša, a za prenos magarcima po 1 groš.⁵⁹ Početkom listopada za radove na ovoj novoj cisterni šalje se kamenar Božidar i oni koje odrede nadstojnici radova. Oni moraju ići pod prijetnjom kazne globe.⁶⁰

17. siječnja 1430. god. vijeća se opet o radovima na Sokolu, te je zaključeno da se najprije mora završiti cisterna, a zatim svi ostali potrebni radovi na tvrđavi i na zgradi gdje je smještena municija.⁶¹

Međutim u 1430. god. nastaju nesuglasice između Dubrovčana i Radoslava Pavlovića. Radoslav, koji se već bio pokajao, što im je ustupio svoj dio Konavala, uzeo je utvrđivanje Cavtata, koje su Dubrovčani u to vrijeme vršili, kao povod da im oduzme Konavle. On je naime tvrdio da im nije ustupio tu oblast da je oni utvrđuju. Dubrovčani se radi toga pripremaju na obranu. Već 11. ožujka izdata je velika odredba za naoružanje, opskrbu i straže. Imalo se prebrojiti sve stanovništvo grada, zatim svi muškarci sposobni za oružje od 14 do 70 godina starosti, a vlastela i starija od 70 godina. U toj velikoj odluci govori se o opskrbi i utvrđivanju grada Dubrovnika, grada Stona i njegovih tvrđava, te o tvrđavi Sokol u Konavlima. Konavoski knez i kaštelan Sokola imali su pregledati tvrđavu i odrediti što treba popraviti. Također su se imali pobrinuti za smještaj oružja i municije. U tvrđavu se imalo poslati 50 stara žita i isto toliko prosa. Imali su se napraviti inventari oružja i municije u tri primjerka. Jedan će držati knez Konavala, drugi kaštelan tvrđave, a treći se imalo poslati u Dubrovnik. Prilikom smjene kaštelana on neće dobiti treću plaću dok ne preda inventar u redu.⁶²

Za pojačanje straža na Sokolu, šalje se 27. svibnja vlastelin Gučetić sa 4 samostrijelca (balistriera).⁶³ Nekoliko dana nakon toga tj. 8. lipnja 1430. god. izdata je velika odredba za interni zajam u iznosu od 100.000 perpera, za obranu države u ratu »koji nam je nepravedno nametnuo Radoslav Pavlović.«⁶⁴

Za vrijeme rata, koji se uglavnome vodio na Brgatu i u zapadnom dijelu Konavala, spominju se utvrđeni položaji: Tumba (kod Gornjeg Brgata), Vjetreno i Cavtat. Kroz cijelo to vrijeme navedeni se položaji dalje utvrđuju, a u Cavtatu gradi se gradski zid i jarak, koji su odjeljivali cavtatski poluotočić od kopna.⁶⁵

⁵⁸ »Unam cisternam sponzam seu spongiam cum arena«. — Sponza od spongia = spužva. Tako su Dubrovčani nazivali naplave za prikupljanje vode u cisterne. Voda sa takvog naplava prolazila je kroz prostor napunjen sitnim čistim pijeskom i tako se filtrirala.

⁵⁹ Minor. Cons. 4, f. 242.

⁶⁰ Ibid. f. 270.

⁶¹ Minor. Cons. 5, f. 8v.

⁶² Cons. Rog. 4, f. 136v — 137v.

⁶³ Ibid. f. 166v.

⁶⁴ Ibid. f. 174v — 175.

⁶⁵ Ibid. f. 166. Minor. Cons. 5, f. 46v.

16. rujna zaključeno je, da 18. istog mjeseca dva nadstojnika Sokola, pod prijeljnom kazne globe od 25 perpera za svakog, moraju poći u tvrđavu da vide i ispitaju, što je sve potrebno u njoj, i da sve uredi i poprave prema pismu kneza. Sa sobom moraju uzeti jednog kamenara (zidara) i jednog drvodjelca.⁶⁶

U pogledu čuvanja Konavala, donesena je 3. listopada 1430. godine odluka, prema kojoj se imala formirati jedna četa od 125 plaćenih Italijana i 75 plaćenih Konavljana. Sa Konavljanima je imao biti vlastelinčić Badanj, potknez Konavala. Komandant čete bio je jedan vlastelin koji se mijenjao svakih 15 dana.⁶⁷

5. veljače 1431. biraju se novi nadstojnici za daljnje izgradnje na tvrđavi Sokol i kneževu dvoru u Konavlima.⁶⁸ U listopadu naređuje se nadstojnicima da izgradnju cisterne na Sokolu moraju završiti do konca studenoga. Kasnije im se produžuje taj rok do 15 prosinca.⁶⁹

U 1432. godini dolazi do pregovora, pa je 15. kolovoza govor o novim poveljama sa Radoslavom Pavlovićem,⁷⁰ a sutradan o popravku njegove kuće u gradu Dubrovniku.⁷¹

Nakon svih peripetija napokon je koncem listopada zaključen mir između Dubrovčana i Radoslava, o kojem je tek 2. ožujka 1433. kralj Tvrtko II izdao povelju⁷² na koju se koncem ožujka Radoslav Pavlović zakleo.⁷³

15. travnja šalje se kamenar Radum da pregleda cisternu u Sokolu i da ustanovi mane iste i koliko treba utrošiti na popravke iste. Imao je to izvršiti do dođuće nedjelje pod uslovom kazne globe od 25 perpera.⁷⁴

6. svibnja određuje se činovnik (domaćin)⁷⁵ koji ima voditi brigu o municiji i oružju, sa plaćom od 96 perpera godišnje, tim da mu namještenje svaku godinu produžuje Vijeće umoljenih.⁷⁶

Nakon što je ratno stanje prestalo i postignut sporazum s Pavlovićem, 27. svibnja Dubrovčani smanjuju broj stražara na Vjetrenom na pet ljudi,⁷⁷ a 4. kolovoza ova se straža potpuno ukida.⁷⁸

9. srpnja određeni su nadstojnici Sokola, koji treba da pođu u tvrđavu i da sa kaštelanom razmotre i ustanove, gdje bi se podigla zgrada

⁶⁶ Minor. Cons. 5, f. 61.

⁶⁷ Cons. Rog. 4, f. 238v. Karakteristično je da čuvanje Konavala, i to prilikom rata sa njihovim bivšim gospodarom Pavlovićem, vrši odred Konavljana, sa jednim vlastelinčićem, što nemože potvrditi neprijateljstvo Konavljana prema Dubrovačkoj vladi, kako bi htio Grujić opus. cit.

⁶⁸ Minor. Cons. 5, f. 94.

⁶⁹ Ibid. f. 149v.

⁷⁰ Cons. Rog. 5, f. 107 — 108.

⁷¹ Ibid. f. 108v.

⁷² Č. Truhelka, Konavoski rat 1430 — 1433. Glasnik Zemaljskog muzeja B. H. XXIX, 1917. str. 206.

⁷³ Ibid. str. 207.

⁷⁴ Minor. Cons. 6, f. 35v.

⁷⁵ massario

⁷⁶ Cons. Rog. 5, f. 140.

⁷⁷ Ibid. f. 144.

⁷⁸ Ibid. f. 156v.

za oružje i municiju. Istodobno da pregledaju municiju i oružje, i da o tome izvijeste Kneza i Malo vijeće. Imali su krenuti najdalje do idućeg ponedjeljnika. Bila su izabrana samo dvojica, a naknadno im je dodan i treći, te je određeno da oni budu i nadstojnici svih potrebitih radova koji bi se imali vršiti na tvrđavi.⁷⁹ 25. istog mjeseca dozvoljava se nadstojnicima da izgrade gore spomenutu zgradu za smještaj municije i oružja, kao i zgrade za stanovanje kaštelana i za smještaj samostrijelaca, i to onako kako sami nađu za shodno. Isto tako da poprave cisternu.⁸⁰

13. travnja 1434. reducira se posada Sokola, pa je uz kaštelana i njegove sluge na tvrđavi imalo biti samo 8 stražara.⁸¹ Sutradan izabrana su tri nadstojnika za popravak cisterne Sokola i zgrade za cruzanu i pohranu municije. Radovi treba da budu izvršeni u redu, tako da ne bude trebalo svake godine vršiti opravke. Dvojica od tih nadstojnika morali su bezuvjetno ići s majstorima u tvrđavu.⁸² Tim nadstojnicima izgleda da se nije žurilo jer im je 2. listopada naređeno da najkasnije do 11. istog mjeseca moraju započeti radovima pod prijetnjom kazne globe od 25 perpera za svakog od njih. Da su radovi započeti svjedoči nam zaključak od 17. studenoga,⁸³ da se majstoru Radumu za radove na cisterni Sokola plaća ista dnevnicica kao i u Dubrovniku za takove radove, i da mu se plati još po jedna takova dnevnicica za dan polaska i za dan povratka.⁸⁴ 2. prosinca je taj zaključak dopunjen time, da mu se dnevnicice za obično zidanje isplate u istoj visini kako se plaća u Dubrovniku, a da se zgradu nad vratima tvrđave popravi drvom, i to onako kako nađu za najzgodnije.⁸⁵

17. veljače 1435. godine određeni su novi nadstojnici za radove i municiju Sokola.⁸⁶ Novi nadstojnici su nakon pregleda tvrđave već 14. ožujka podnijeli Malom vijeću opširan izvještaj o svim potrebnim popravcima i novogradnjama unutar tvrđave: Za kuću samostrijelaca da treba napraviti 2 zida duljine po 10 lakata (cca 5 m) sa istočne i zapadne strane. S južne i sjeverne strane da treba napraviti nad svodovima pregrade duge po 10 lakata. Osim toga da treba napraviti krov i pod. Dalje se kaže da je ta zgrada nad vratima tvrđave. Za drugu zgradu koja se imala graditi da zid sa zapadne strane bude dug 20 lakata (preko 10 m) a sa južne 8 lakata. Ne govori se o istočnom zidu jer je taj postojao kao zid same tvrđave, a ni o sjevernom jer i taj već postoji kao zid već sagrađene zgrade za stražare. Temelji ove zgrade postoje i dužine navedenih zidova odgovaraju, a to je bila zgrada za oružje i municiju. Kao treća zgrada spominje se ona nad cisternom, u kojoj se ima napraviti novo grlo cisterne i popločati je nad istom. Više cisterne imao se staviti pod, 21 lakat dug i 8 lakata širok. Sama zgrada imala se povisiti za lakat i pol

⁷⁹ Minor. Cons. 6, f. 54v.

⁸⁰ Ibid. f. 59.

⁸¹ Cons. Rog. 5, f. 199v.

⁸² Minor. Cons. 6, f. 126.

⁸³ Ibid. f. 174.

⁸⁴ Ibid. f. 187v.

⁸⁵ Ibid. Za radove na cisternama i na svodovima dnevnicica je bila za cca 25% viša.

⁸⁶ Ibid. f. 227.

(76 cm), izmijeniti krov, sagraditi pregradu za sobu kaštelana i sa njenog krova napraviti odvođe kišnice u cisternu. Iako nema vidljivih ostataka te zgrade, može se odrediti njen položaj, jer se cisterna još dobro vidi. Kao četvrta zgrada navodi se novosagrađena zgrada za stražare, za koju se kaže da je treba pokriti i po sredini je pregraditi, a to da je već započeto. Položaj te zgrade, prema ostacima, mora da je bio između oružane i ostataka zidina u sjevero-zapadnom uglu tvrđave. Zatim se kaže da treba popraviti peć za kruh, izmijeniti drveno stepenište kojim se ide na zidine tvrđave, izmijeniti vanjske vratnice vrata tvrđave kao i zamijeniti municiju koja je pokvarena.⁸⁷

31. ožujka naređeno je nadstojnicima oružane da pošalju na Sokol 5 oklopa, 5 samostrijela providenih užetima i dvije male bombardele s kamenim kuglama. Kad nadstojnici to pošalju, nek se piše kaštelanu da oštećene oklope i samostrijele (baliste) kao i onu bombardelu koja je razbijena pošalje u Dubrovnik.⁸⁸

Unatoč prije citiranom velikom izvještaju o potrebitim radovima, na tvrđavi se nije ništa radilo. Istom 28. lipnja Vijeće umoljenih ovlástilo je Kneza i Malo vijeće da potroše do 50 perpera za najpotrebnije radove na istoj.⁸⁹

5. veljače 1438. god. zaključeno je, da se ovlasti Rektor i Malo vijeće, da dadu popraviti i urediti kuće i oružje u tvrđavama Stona, Malog Stona i Sokola.⁹⁰ 13. istog mjeseca ovlašćuju se da nad cisternom u Sokolu dadu iznova sagraditi kuću za kaštelana, i pohranu oružja i municije.⁹¹

28. svibnja pojačavaju se straže na Sokolu i za pomoćnika kaštelanu dodjeljuje se jedan vlastelin sa dvije sluge, ovlašteni su Knez i Malo vijeće da tamo pošalju još četiri samostrijelca.⁹² Sutradan, 29. svibnja 1438. god. određeno je koje sve oružje i municija kao i provijanske zalihe moraju biti u Sokolu. Sav taj inventar imao se predati ekonomu (massariu) tvrđave Dobrili Tresiću. Oružje je bilo sljedeće: 3 samostriela (baliste) na vitlo, sa 3 vitla, 6 nožnih samostriela sa 5 odgovarajućih sprava za natezanje, 10 veretona, 3 bombarde, 4 četke za čišćenje bombardi, 4 žlice za punjenje, 10 oklopa, 12 šljemova, 15 ovratnika za oklope, 130 litara baruta, 50 kamenih kugla za bombarde, 5 velikih štitova, 10 ručnih štitova, 4 puške i 300 olovnih kugla za puške. Osim navedenog u tvrđavu se imalo poslati sljedeći provijant: 15 kvinkvina (quinquini) octa, 20 kvinkvina vina, 6 stara ulja, 10 bačvica slanog mesa i 100 litara sira, k tome 15 vreća ugljena i 100 modia kreča.⁹³

To pripremanje svakako je uslijedilo radi Stipana Kosače, nasljednika Sandalja Hranića, koji već od početka nije bio najbolje raspoložen prema Dubrovniku. I stvarno, Stipan je 1439. god. zaprijetio Dubrovčanima ra-

⁸⁷ Ibid. f. 235—235v.

⁸⁸ Ibid. f. 239v.

⁸⁹ Cons. Rog. 5, f. 287.

⁹⁰ Cons. Rog. 6, f. 168.

⁹¹ Ibid. f. 169v.

⁹² Ibid. f. 200.

⁹³ Min. Cons. 7, f. 221v—222.

tom.⁹⁴ Usljed toga 12. ožujka 1439. god. zaključeno je, da se pošalje u tvrđavu Sokol jedan vlastelin koji će biti uz kaštelana i da se posada pojača sa 6 samostrelaca (balistriera).⁹⁵ 26. istog mjeseca naredeno je da dotični vlastelin i samostrielnici produže boravak u tvrđavi za još 15 dana.⁹⁶

1. ožujka 1441. šalje se jedan vlastelin kao potkaštelan Sokola sa dvije sluge, a posada se povećava sa 4 strijelca.⁹⁷ 30. istog mjeseca to se pojačanje posade povlači i potkaštelan se razriješava dužnosti.⁹⁸

Radi opasnosti koja je prijetila, koliko od Hercega Stipana toliko i od Turaka, dubrovačkim podanicima u 1441. god., izdata je 5 svibnja te godine velika odredba za sigurnost podanika koji se žele skloniti na sigurna mjesta. Tu se govori o Vjetrenu, o Kneževoj ulici, gdje se imao klanac zatvoriti zidom i napraviti vrata širine jednog sežnja (2 m 5 cm). Rt Oštro, odnosno njegova prevlaka imala se prosjeci jarkom i ograditi suhozidom, da se i tamo također mogu skloniti ljudi sa stokom i prtljagom. Dok se ne izgradi i naseli »Tumba« (kod gornjeg Brgata) imalo je 10 ljudi iz Župe, danju i noću, stražariti na njoj. Kada Vijeće umoljenih bude smatralo za potrebno poslat će po dva vlastelina u Konavle i u Primorje, da s knezovima tih oblasti sazovu zborove i razjasne ljudima, kako je potrebno da se sa obiteljima, imovinom i stokom povuku na zaštićene položaje. Oni iz Konavala imali su se povući na rt Oštro, u Cavtat i Molunat. Oni iz Primorja na otoke i u Ston. Na mjestu zvanom »Prapatno«, na brdašcu Komuč imala se podići stražara, u kojoj će biti 5 stražara od onih koji čuvaju Kneževu ulicu. Ta se straža imala vršiti dok traju nesigurna vremena.⁹⁹

U siječnju, ožujku i svibnju 1445. godine, opet se pojačava posada na tvrđavi Sokol, i to s potkaštelanom i strijelcima.¹⁰⁰

21. listopada 1447. god. zaključeno je da se pošalje u tvrđavu Sokol jedan kamenar, koji će napraviti i urediti pragove vrata tvrđave i isklesati potrebno za uređenje jednog balkona i jednog stepeništa.¹⁰¹

20. rujna 1448. god. određena su tri nadstojnika za popravke i zidanja u tvrđavi Sokol.¹⁰²

Koncem listopada početkom studenoga 1449. god. izbili su neki neredi na Sokolu. Tome je svakako bio kriv i sam kaštelan, Sarokin Getaldić, koji je svršio u zatvor i bio nakon toga osuđen da povrati plaću za 2 mjeseca i za dvije godine bio lišen svake službe i vlasteoskih privilegija. Osim njega kažnjeni su 3 strijelca, i to Radoje Gluma, Đurađ Ugrin i Mihać Sizmanović, na gubitak jednomjesečne plaće i godinu dana zatvora.¹⁰³ Prije toga i to

⁹⁴ P. Matković: Prilozi k trgovačko-političkoj historiji Republike dubrovačke: Rad JAZU, Knjiga VII. Zagreb 1869. str. 242.

⁹⁵ Cons. Rog. 7, f. 26v.

⁹⁶ Ibid. f. 38.

⁹⁷ Ibid. f. 229—229v.

⁹⁸ Ibid. f. 264 v.

⁹⁹ Cons. Rog. 8, f. 3v—4v.

¹⁰⁰ Cons. Rog. 9, f. 114—114v, 133 i 183v.

¹⁰¹ Min. Cons. 11, f. 135v.

¹⁰² Min. Cons. 12, f. 7v.

¹⁰³ Cons. Rog. 11, f. 125.

već 3. studenoga odlikovan je vojnik Brelan, za dobro ponašanje na Sokolu. Data mu je nagrada od 50 perpera u odijelima i 50 perpera u gotovu. Osim toga određena mu je doživotna nagrada od 25 perpera godišnje.¹⁰⁴

18. istog mjeseca određeno je da na Sokolu osim ekonoma mora stalno biti 11 strijelaca.¹⁰⁵ 26. istog mjeseca određena su tri nadstojnika za zidanje, popravljjanje i za ostalo što je potrebno urediti na tvrđavi.¹⁰⁶ Sutradan je naredeno da radi bolje sigurnosti na Sokolu moraju se držati upaljena svjetla cijelu noć. Za svjetla određuje se 3 stara ulja godišnje.¹⁰⁷

20. veljače 1450. god. ovlaštenu su Rektor i Malo vijeće, da naredu određenim nadstojnicima, da se moraju vršiti radovi na zidinama Sokola, te da pošalju majstore i radnike iz Dubrovnika i Astaree kao desetinu, a prema nahodenju Rektora (Kneza) i Malog vijeća.¹⁰⁸ Koncem ožujka naredeno je nadstojnicima oružane, da pošalju Ivanu Gučetiću, kaštelanu Sokola, jednu zastavu Sv. Vlaha, koja će se u svečane dane vijati na tvrđavi.¹⁰⁹ 1. kolovoza ovlaštenu su Rektor (Knez) i Malo vijeće da tvrđavu Sokol opskrbe živežnim namirnicama, municijom i oružjem prema svojoj uvidavnosti.¹¹⁰

Početakom 1451. godine nastale su ponovno nesuglasice, a zatim rat sa Hercegom Stipanom. Herceg je navalio na Župu, Brgat i Konavle. Odmah početkom tih nesuglasica postavljene su straže na Vjetreno¹¹¹ i Tumbu.¹¹² 17. ožujka naredeno je kaštelanu Sokola da može u tvrđavu primiti u pohranu hranu i žito »naših ljudi iz Konavala«, ali da ne smije odjednom ući više od dva čovjeka, a ni jedan ne smije u tvrđavi prenoćiti.¹¹³ Odmah nakon toga pojačavaju se straže, te se utvrđuje i naoružava Vjetreno¹¹⁴ i Tumba¹¹⁵, a također i Ston.¹¹⁶ U prvoj polovini travnja započeto je utvrđivanje Cavtata.¹¹⁷ Pred pritiskom Hercegovim, Dubrovčani ipak, već početkom srpnja napuštaju Cavtat.¹¹⁸

Herceg Stipan nakon što je zauzeo Cavtat, vidjevši da se neće moći održati čim Dubrovčanima stignu pojačanja, porušio je cavtatske gradske zidine i napustio ga. Kad je Dubrovčanima stiglo 1000 plaćenika iz Italije, 24. kolovoza iste 1451. godine izglasana je velika odredba o ponovnom zauzimanju Konavala i Cavtata.¹¹⁹

¹⁰⁴ Ibid. f. 123.

¹⁰⁵ Ibid. f. 128v.

¹⁰⁶ Min. Cons. 12, f. 124v.

¹⁰⁷ Ibid. f. 125.

¹⁰⁸ Cons. Rog. 11, f. 156v. (Desetine, deceni su se sastojali od obaveznika, vlastele i pučana koji su vršili vojne vježbe ili redovite noćne straže. Kmetovi su od toga bili oslobođeni.)

¹⁰⁹ Min. Cons. 12, f. 150.

¹¹⁰ Cons. Rog. 11, f. 232v.

¹¹¹ Cons. Rog. 12, f. 12—12v.

¹¹² Ibid. f. 30.

¹¹³ Ibid. 30v.

¹¹⁴ Minor. Cons. 12, f. 234v.

¹¹⁵ Ibid. f. 232 i 234v.

¹¹⁶ Con. Rog. 12, f. 36v.

¹¹⁷ Min. Cons. 12, f. 235v, 237v.

¹¹⁸ Cons. Rog. 12, f. 96.

¹¹⁹ Ibid. f. 127v.

23. listopada ovlaštene su savjetnici ratnih pothvata da provide tvrđavu Sokol svim potrebnim radi njene obrane,¹²⁰ a 8. studenog šalju se oružane lađe u Cavtat radi njegovog zauzimanja.¹²¹ 10. prosinca počinje se čišćenjem i zauzimanjem Konavala.¹²²

Iako je ratno stanje trajalo do početka 1454. godine, u 1452. i do sredine 1453. godine nema naročitih podataka o radovima na Sokolu. U tom vremenu neprestano se radi na utvrđivanju Cavtata.¹²³

24. lipnja 1453. godine ovlaštene su Rektor i Malo vijeće, da na Sokolu dadu izvršiti radove koje oni nađu za potrebne. Osim toga da izmjene municiju i da, prilikom prikupljanja usjeva, od svakog konavoskog dijela zemljišta uzmu po pol kupola (mjera za žito) i pohrane u Sokolu.¹²⁴

Čim su Dubrovčani saznali za pad Carigrada, na koju se vijest potresla cijela Evropa, započinju veliki radovi na izgradnji i pojačanju utvrđenja Dubrovnika i Stona, koji traju dulje vremena. Kroz to vrijeme vrše se fortifikacioni radovi i na drugim strateški važnim mjestima, pa tako i na tvrđavi Sokol.

3. kolovoza 1454. god. zaključeno je da se u neposrednoj blizini Sokola, na mjestu koje odrede knez Konavala i kaštelan podigne zgrada u koju bi se, u slučaju opasnosti sklonila djeca i žene obližnjih sela.¹²⁵

Početkom travnja 1455. god. određeno je 5 nadstojnika za zidanje na Sokolu, a 22. svibnja naređeno je kaštelanu tvrđave da vojnici, koji su ugovorili s nadstojnicima vađenje i klesanje kamenja, moraju se na zalazu sunca povratiti u tvrđavu.¹²⁶

4. kolovoza ovlaštene su Knez i Malo vijeće, da što hitnije narede, da Konavljani prenesu pod Sokola kreč za zidanje na tvrđavi.¹²⁷ Tri dana nakon toga pojačavaju se straže na Sokolu, a u Cavtat se šalju dvije oružane lađe i 30 vojnika za čuvanje Cavtata.¹²⁸ Sve to u vezi s očekivanim dolaskom hercega Stipana, kome Dubrovčani nikada nisu mogli vjerovati.

Radom na Sokolu nastavlja se i u 1456. godini, pa su 17. svibnja ovlaštene nadstojnici gradnje da nabave dva miljara (2000 modia) kreča gdje i kako nađu za najshodnije, ali vodeći računa o interesima općine.¹²⁹

Zadnjeg travnja 1457. god. određena su tri nadstojnika za zidanje Sokola, kojima je još stavljeno u dužnost da ga snabdiju potrebnom municijom i oružjem.¹³⁰ 5. svibnja ovlaštene su isti nadstojnici da nastave zidanjem i da provide za municiju tvrđave. Staro brašno, žito i bob da mogu rasprodati.¹³¹ 16. kolovoza naređeno im je da moraju urediti i popraviti zid tvrđave, koji je nabrekao i krovove zgrada, kako nađu za po-

¹²⁰ Ibid. f. 157.

¹²¹ Ibid. f. 167.

¹²² Ibid. f. 188.

¹²³ Cons. Rog. 13, f. 189v.

¹²⁴ Ibid. f. 209.

¹²⁵ Ibid. f. 216.

¹²⁶ Min. Cons. 14, f. 19v.

¹²⁷ Cons. Rog. 14, f. 189v.

¹²⁸ Ibid. f. 191v—192.

¹²⁹ Min. Cons. 14, f. 104v.

¹³⁰ Cons. Rog. 15, f. 126v.

¹³¹ Ibid. f. 137v.

trebno i za najbolje.¹³² O tom zidu opet je vijećano 27. rujna, kada su ovlaštteni Knez i Malo vijeće, da obavijeste nadstojnike gradnje Sokola neka podupru ostatak zida, da se dalje ne ruši. Kamenje i sovrnju porušenog zida neka uklone i postave tako, da kada bude vrijeme za gradnju da se bez pripreme započne. Da sruše sve što se mora srušiti, a ostalo da uredi onako, kako Knez i Malo vijeće nađu za potrebno.¹³³ Četiri dana kasnije ovlaštteni su Knez i Malo vijeće da dadu odnijeti iz Cavtata daske i svu drvenariju koja se tamo nalazila, vjerojatno kao materijal za skele. Po njihovom nahodanju, jedan dio ili čitav taj materijal da dadu prenijeti u Sokol.¹³⁴ 15. listopada određena su tri vlastelina koja će poći na lice mjesta s nadstojnicima gradnje, i pregledati tvrđavu i novi zid koji se počeo zidati na mjestu porušenog a u nastavku preostalog dijela zida i ustanoviti da li treba i taj rušiti, te da unajme majstore koje oni žele, pa da o svemu podnesu izvještaj. Istog dana je još zaključeno da se iz Apulije ili odnekle drugdje, dobavi jednog praktičnog magistra inženjera, eksperta za gradnju utvrđenja.¹³⁵ Nakon izvještaja te trojice, i to već 24 istog mjeseca, zaključeno je da se sruši dio zida koji se počeo rušiti kao i onaj dio koji je u opasnosti da padne. Novi zid da se gradi sa unutarnje strane onog koji se ruši i više prema cisterni i kući. Debljina novog zida u temeljima je imala biti 5 lakata (2,56 m) a na vrhu lakta (2,048 m).¹³⁶ Koncem studenoga povišen je broj nadstojnika gradnje na 4.¹³⁷

9. veljače 1458. god. zaključeno je da se u tvrđavu Sokol pošalje sljedeće oružje: 8 balista (samostrijela) sa vitlom, 10 spingarda, 5 oklopa jedne vrste a 5 druge, 15 kaciga, 2 tarasa, 10 koplja, 20 strijela, 15 ručnih štitova, baruta za bombarde i puške, te 3000 veretona.¹³⁸

3. srpnja 1458. god. poništen je zaključak od 24. kolovoza 1457. godine, pa je zaključeno da se porušeni zid gradi na istom mjestu gdje je ranije bio. Ako stari temelji ne postoje, ili su u slabom stanju, da se zida na samoj hridini. Ona zidna platna koja nijesu u opasnosti da skliznu neka se samo poprave. Knez i Malo vijeće da pošalju na lice mjesta određene nadstojnike gradnje i potrebne majstore, a da se Sokol zida kako je određeno. U koliko se neki od nadstojnika nećka da tamo pođe, Malo vijeće može izabrati drugo lice.¹³⁹

23. lipnja 1459. zaključeno je da se nastavi zidanjem Sokola, i izabrana su tri nadstojnika gradnje.¹⁴⁰ 18. kolovoza je zaključeno da se piše Konavoskom knezu, da u njegovoj knežiji koji posjeduje konja, mazgu ili magarca mora u toku istog mjeseca prenijeti po jedan tovar pijeska iz Molunta na Sokol.¹⁴¹

¹³² Ibid. f. 142v/II.

¹³³ Ibid. f. 156/II.

¹³⁴ Ibid. f. 158v

¹³⁵ Ibid. f. 160v — 161.

¹³⁶ Ibid. f. 166.

¹³⁷ Ibid. f. 180v.

¹³⁸ Minor. Cons. 14, f. 194.

¹³⁹ Cons. Rog. 15, f. 242v.

¹⁴⁰ Minor. Cons. 15, f. 31.

¹⁴¹ Ibid. f. 42v.

I u 1460. god. još se zida na Sokolu, jer su 21. lipnja određeni nadstojnici gradnje na toj tvrđavi.¹⁴² 26. rujna ovlaštenu su Knez i Malo vijeće da provide za municiju tvrđave, onako kako nađu najshodnije.¹⁴³

8. ožujka 1461. god. ovlašten je kaštelan Sokola da dade u kreč postaviti crijepove krova, da popravi sljubnice zidova gdje nađe za potrebno, da napravi novo postolje za jednu spingardu koja se tamo nalazila, za čije drvo može potrošiti do 6 groša, i da uredi ključ tvrđave.¹⁴⁴ Prema rasporedu izvršenom koncem lipnja, na Sokolu je bilo 12 balistriera.¹⁴⁵

18. lipnja 1462. god. vijeća se o popravcima tvrđave Sokol, pa Vijeće umoljenih ovlašćuje Kneza i Malo vijeće da provide 4 majstora zidara uključujući i one koji se već tamo nalaze, ali bez običnih radnika.¹⁴⁶ Na tvrđavi među posadom bio je obično i jedan zidar, a za pomoćne radnike upotrebljavali su se ljudi posade, koji bi za to bili posebno nagrađeni. Istog dana Malo vijeće izabralo je tri nadstojnika,¹⁴⁷ a 26. istog mjeseca zaključeno je da se zidarima koji idu zidati na tvrđavu Sokol dade ista plaća kao i vojnicima tj. 7 perpera mjesečno uz dodatak od 1 groša za svaki dan rada.¹⁴⁸ 10. srpnja zaključeno je da se za učvršćenje novog unutarnjeg zida sagradi solidna eskarpa. Odbijen je prijedlog poznatog firentinskog graditelja Michelozzi di Bartolomeo, koji je u to vrijeme bio u Dubrovniku i radio na izgradnji Minčete i zidina sa kopnene strane. Njegov prijedlog je bio da se taj novi unutarnji zid Sokola učvrsti prevođenim barbakanima (potpornjima).¹⁴⁹ Šesnaest dana kasnije zaključeno je da se ovlaste Knez i Malo vijeće da na Sokolu naprave jednu grčku cisternu, a kada ta bude gotova, da se popravi postojeća.¹⁵⁰ Koncem prosinca Malo vijeće odobrava za tu cisternu 3000 komada cigla, koje su morali ustupiti nadstojnici popločavanja ili nadstojnici državnih gradnja.¹⁵¹ Sredinom prosinca zaključeno je, da se šestomjesečna plaća kaštelana Sokola od 300 snizi na 250 perpera.¹⁵²

Koncem siječnja 1463. god. izglasana je odluka o smanjivanju prinadležnosti i ostalom osoblju tvrđava. Prema toj odluci, gotovo svima je smanjena mjesečna plaća za jedan perper. Na Sokolu je smanjena i broj samostrijelaca (balestiera) od 12 na 9. Nakon tog smanjenja cijelokupna posada tvrđave uključivši i kapelana iznosila je 17 osoba.¹⁵³ S obzirom

¹⁴² Ibid. f. 181.

¹⁴³ Cons. Rog. 16, f. 181.

¹⁴⁴ Min. Cons. 15, f. 165.

¹⁴⁵ Ibid. f. 187v.

¹⁴⁶ Cons. Rog. 17, f. 102.

¹⁴⁷ Minor. Cons. 16, f. 14.

¹⁴⁸ Ibid. f. 17.

¹⁴⁹ Cons. Rog. 17, f. 108.

¹⁵⁰ Ibid. f. 113v. — Grčke cisterne imale su od grla do dna čunjasti obzidani prostor, zidan ciglom ili sadrom tako da zidovi propuštaju vodu. Oko tog prostora bile su velike naslage čistog pijeska kroz koji se voda filtrirala. Takove cisterne postoje i danas u klosturu Dominikanaca i u gornjem klosturu Franjevaca u Dubrovniku.

¹⁵¹ Minor. Cons. 16, f. 51.

¹⁵² Maioris Cons. 12, f. 102v.

¹⁵³ Cons. Rog. 17, f. 175—175v.

da se kroz 1463. god. ne spominju radovi na Sokolu, a ni neki veći radovi u slijedećim godinama, možemo zaključiti da su u 1462. godini glavni fortifikacioni radovi na toj tvrđavi završeni.

4. prosinca 1464. zaključeno je da se obavijeste nadstojnici radova da provide i pošalju na Sokol potrebite predmete za neke popravke. Sve to će zapadati oko 20 perpera.¹⁵⁴

12. ožujka 1465. zaključeno je da se kaštelanu Sokola pošalju predmeti koje traži i koji će zapadati oko 30 perpera. Određeno je da se pošalju tri majstora da ispituju potrebe tvrđave. Osim toga je zaključeno, da kaštelan mora zadržati u tvrđavi i uknjižiti u inventar 1000 veretona, od onih koji se u tvrđavi izrađuju za općinu.¹⁵⁵

Zbog opasnosti koje su tih godina prijetile području Republike, a i zbog šestomjesečnog, neprekidnog boravka u tvrđavi, nije bilo ugodno biti kaštelan Sokola. Već je ranije bila određena globa za one koji budu izabrani, a ne prime se te dužnosti: Ove godine globa je povišena, pa se dana 22. srpnja novo izabranom kaštelanu Orsatu Buniću prijeti globom od 100 dukata ako ne preuzme dužnost u roku od 3 dana.¹⁵⁶

29. ožujka 1466. god. ovlaštteni su Knez i Malo vijeće da mogu poslati u tvrđavu Sokol potrebite predmete prema primljenom trebovanju, i da mogu dati popraviti i urediti sve što je potrebno.¹⁵⁷

Načom smrti Hercega Stipana, Turci zauzeše cijelu Hercegovinu. Dubrovčani, iako u dobrim odnosima s Turskom, pobojaše se da Turci ne prekorače njihove granice. Usljed toga koncem 1467. godine određeno je da se obitelji zapadnog dijela Primorja povuku u Ston i na Pelješac. One istočnog dijela na otoke i u Dubrovnik. Stanovnici Astarée u Dubrovnik, na otočiću Supetar, Mrkan, Daksu, Lokrum i druge. Stanovnici zapadnog dijela Konavala u Cavtat, a istočnog na otočić Molunat.¹⁵⁸

U 1471. godini zbog prelaza Turaka na dubrovačko područje i pljačke stanovništvo se opet povlači. Jedan dio povlači se i ispod tvrđave Sokol. 24. veljače izdato je naređenje s uputstvom knezu i kancelaru Konavala, kao i kaštelanu Sokola, kako da se smjesti to ljudstvo. Prema tom naređenju, djeca ispod 10 godina imaju se smjestiti u unutarnju (gornju) tvrđavu; žene i svi koji nisu za oružje u predzidu između vanjskih i unutarnjih vrata tvrđave, odnosno između unutarnjeg i vanjskog zida. Svi sposobni za oružje imali su stanovati vani.¹⁵⁹

1. lipnja zaključeno je da se završe zidine Cavtata i Molunta, te da se u ta dva mjesta povuku konavoske obitelji. Odložen je prijedlog za uređenje prostora pod Sokolom radi povlačenja Konavljana pod tu tvrđavu.¹⁶⁰ 18. istog mjeseca vijeća se o tom prijedlogu, pa je zaključeno da oni koji stanuju u blizini Sokola mogu pod tvrđavom sagraditi svoje domove. Te kuće su smjele biti 20 lakata (10,24 m) duge i 8 lakata (4,096 m) široke;

¹⁵⁴ Minor. Cons. 16, f. 178v.

¹⁵⁵ Ibid. f. 203v.

¹⁵⁶ Cons. Rog. 18, f. 188.

¹⁵⁷ Cons. Rog. 19, f. 28v.

¹⁵⁸ Ibid. f. 278, 290—290v.

¹⁵⁹ Cons. Rog. 21, f. 50v.

¹⁶⁰ Ibid. f. 107.

mjereći sa unutarnje strane. Istog dana je zaključeno da se zidom utvrdi »kamen«, koji je pod Sokolom, na koji se može uzaći samo jednim stepeništem, i gdje su se mnogi spasili prilikom pljačke Konavala. Tu bi se stanovnici mogli povući u slučaju neke opasnosti.¹⁶¹

28. veljače 1472. određena su dva nadstojnika koji će poći na Sokol i izvjestiti o nedostacima na tvrđavi i o municiji i oružju.¹⁶²

5. veljače 1473. godine naređeno je nadstojnicima Sokola da uzmu ljude za popravke tvrđave i krovova prema svome nahodjenju i da uredi municiju.¹⁶³

4. svibnja 1474. god. Malo vijeće je zaključilo da se popravi krov oružane i kaštelanovog stana u tvrđavi Sokol, kako su izvjestili nadstojnici koji su bili poslani u tvrđavu, te da se povisi zid tvrđave i popravi cisterna i kućica vojnika koju se ima popločati opekama. Nadzor nad tim radovima imali su isti nadstojnici. Istog dana je zaključeno da se pošalje u tvrđavu 6 tarasa sa 12 maškula, 8 oklopa, 6 samostrela (balista) sa 6 vitala, i 12 sabalja.¹⁶⁴ Tri dana nakon toga zaključeno je da se odrede trojica koja će najhitnije prekontrolisati municiju i oružane Stona, njegovih tvrđava i tvrđave Sokol. Imali su pregledati i ključeve oružane, i odrediti sve potrebno za uređenje gradova, tvrđava i ostalih mjesta.¹⁶⁵ 23. istog mjeseca ovlašćuje se Knez i Malo vijeće da dadu izvršiti inspekciju tvrđava Stona, onog mora (Malog Stona) i Konavala, te da se izmjeni i nadopuni posada.¹⁶⁶

Koncem siječnja 1476. god. određena su tri nadstojnika za naoružanje Sokola, da predvide sve potrebno koliko u pogledu gradnje toliko i drugih potreba.¹⁶⁷ 8. svibnja ovlašteni su nadstojnici za popravke na Sokolu, da uzmu u Cavtatu ili u Konavlima drvo, crijep i drugi potrebni materijal ukoliko je općinski. Ovlašćuju se da pozovu one koji imaju takovog materijala, da ga prodadu ili posude. Posuđeni materijal da im se povрати uz najamninu bez ikakvih drugih plaćanja.¹⁶⁸

U jednom popisu izdatih predmeta koji je 28. prosinca 1476. podnio Malom vijeću rukovodilac oružane, navodi se slijedeće — tokom vremena tvrđavi Sokol predato oružje — i to: 10 mjedjenih tarasa sa 20 maškula i 10 željeznih klinova, 10 željeznih pušaka sa 3 nabijača, 23 samostrela (balista) sa 15 poklopaca i 21 vitlom, 15 novih sabalja, 8 sanduka veretona sa 4900 komada, 1000 veretonskih željeza, 29 oklopa, 20 obrazina za oklope, 20 kaciga bijelih, 20 koplja, 30 željeznih dijelova koplja, jedan veliki fenjer, 61 klupko špaga, 3 teke iz kraljevskog papira, jedna nova celenga (naročiti rijetki šljemovi sa zaštitom ramena), jedan novi drveni kablčić, i tri metalne bombarde.¹⁶⁹

¹⁶¹ Ibid. f. 114.

¹⁶² Minor. Cons. 18, f. 164.

¹⁶³ Minor. Cons. 19, f. 8.

¹⁶⁴ Ibid. 121v.

¹⁶⁵ Cons. Rog. 22, f. 113.

¹⁶⁶ Ibid. f. 117v.

¹⁶⁷ Minor. Cons. 20, f. 28.

¹⁶⁸ Ibid. f. 54v.

¹⁶⁹ Ibid. f. 128v.

11. travnja 1477. god. određena su tri nadstojnika za sve potrebe tvrđave, to jest za gradnje, municiju i naoružanje,¹⁷⁰ a 18. istog mjeseca određena su dva nadstojnika za gradnju zidina oko »Kamena« pod Sokolom.¹⁷¹ Taj predio koji nazivlju »Kamen« je niža hridina. Da se »Kamen« obzida radi sklanjanja obližnjih seljaka u slučaju opasnosti, zaključilo je Vijeće umoljenih još 1. lipnja 1471.

25. kolovoza 1478. god. izabrani su novi nadstojnici Sokola koji su imali dati popraviti cisternu i providjeti sve potrebno za popravke i za municiju tvrđave.¹⁷²

U svrhu bolje organizacije zaštite Konavala 2. svibnja 1480. god. imenovana su 4 potkneza i to: Rugio Desković iz Vitaljine, Nikša Dobrosalić iz Mrcina, Radić Radosalić iz Uskoplja i Andrija Mihačević iz Dubrava u Donjoj gori.¹⁷³

8. lipnja iste godine naređeno je nadstojnicima oružane da za tvrđavu Sokol izdadu jednu platnenu zastavu Sv. Vlaha.¹⁷⁴

Dubrovčani su smatrali, da se žito koje su čuvali za slučaj oskudice, najbolje uzdržava u kamenu izdubenim i dobro obzidanim jamama, koje su oni nazivali »Rupe« a kojih je bio velik broj u Dubrovniku. 30. siječnja 1482. god. zaključeno je da se na Sokol pošalje jedan majstor za kopanje takovih rupa i potrebiti broj zidara. Ta je rupa morala imati kapacitet od najmanje 5 kola žita.¹⁷⁵ 11. listopada ta se rupa spominje kao već gotova, jer se u nju smješta 150 stara žita kupljenog od Junia Bobalića.¹⁷⁶

U 1485. god. radi se neki pod u tvrđavi te se 20. kolovoza šalje 20 dasaka za tu svrhu.¹⁷⁷

S obzirom da je ženama bilo zabranjeno ulaziti u tvrđavu, neki vojnici Sokola sagradili su kolibe ispod tvrđave u kojima su stanovale njihove žene. Da ne bi ovi vojnici predugo bili vani i prečesto izlazili iz tvrđave, naređeno je 19. studenoga 1488. da se sve te kolibe spale.¹⁷⁸

8. studenoga 1491. naređeno je nadstojnicima Sokola da uzmu 250 litara željeza da se oblože prva vrata tvrđave.¹⁷⁹

22. siječnja 1499. god. šalje se na tvrđavu Sokol 40 modia kreča, 1500 crijepova, 10 greda dugih po 10 lakata i 40 gredica za popravak crkve i ostalog.¹⁸⁰

28. siječnja 1505. god. određen je za vicekaštelana Sokola Miho Crijević, tim da odmah preuzme dužnost i zamijeni kaštelana Iliju Crijevića (pjesnika), jer je teško i opasno obolio.¹⁸¹ Međutim se 9. kolovoza sudi

¹⁷⁰ Ibid. f. 157v.

¹⁷¹ Ibid. f. 159v.

¹⁷² Minor. Cons. 21, f. 12.

¹⁷³ Ibid. f. 131v.

¹⁷⁴ Ibid. f. 138v.

¹⁷⁵ Minor. Cons. 22, f. 8v.

¹⁷⁶ Ibid. f. 35v.

¹⁷⁷ Ibid. f. 242.

¹⁷⁸ Minor. Cons. 23, f. 164v.

¹⁷⁹ Minor. Cons. 24, f. 106v/I.

¹⁸⁰ Minor. Cons. 26, f. 166.

¹⁸¹ Minor. Cons. 28, f. 119v.

u Malom vijeću Iliji Crijeviću jer je primao žene u tvrđavu Sokol i kažnjava ga se lišenjem svake službe i vlasteoskih povlastica za 5 godina. Zaključeno je i to uz prisegu, da se drži u tajnosti ime Zinka Petroevića iz Zatona koji je otkrio i prijavio primanje žena u tvrđavu i da ga se ne može otpustiti bez pristanka svih članova Vijeća umoljenih.¹⁸² 10. siječnja 1506. god. Vijeće umoljenih predložilo je Velikom vijeću da se Iliji Crijeviću pjesniku oprost i kazna.¹⁸³ Veliko vijeće je dana 12. siječnja donijelo odluku da mu se oprašta.¹⁸⁴ Zatim je imenovan upraviteljem škole. Jasno je da mu je kazna oprostena jer im je bio potrebit kao upravitelj škole.

31. siječnja 1506. iznimno se dozvoljava ženi Marinka sa Šipana, vojnika na Sokolu, da može ući u tvrđavu i ostati 6 dana kako bi mogla njegovati svog teško bolesnog supruga.¹⁸⁵ Zanimljivo je da se u toj godini spominje kao skladištar tvrđave (masario) Dubruško Miha Kotruljić (de Cotruglio).¹⁸⁶

Koncem siječnja 1508. god. zaključeno je da se izaberu tri člana Vijeća umoljenih, sa punim ovlaštenjem, da predvide sve potrebno za Ston, za tvrđave Stona i za tvrđavu Sokol, u pogledu žitarica, naoružanja, municije i popravaka, da uredi potok Česvinica jer nanosi štete stonskim salinama. Popravke izmjenjenih predmeta mogu vršiti u oružani i arsenalu Dubrovnika.¹⁸⁷

19. siječnja 1509. zaključeno je da providnici municije i naoružanja pošalju u tvrđavu Sokol 25 modia kreča, 1000 crijepova, 1000 malih cigla, 5 greda od 10 lakata duljine, 10 jakih letava (murala) od 8 lakata duljine, 50 letava od 8 lakata i 30 litara željeza za spone. Sve je to zapadalo 20 perpera i 1 groš.¹⁸⁸ Iz navedenog proizlazi da su se vršili popravci krova na nekoj od 4 zgrade u tvrđavi.

4. studenoga 1511. god. dano je novom kaštelanu Sokola: 1 bačvica, 6 modia kreča, 6 dasaka i 15 litara željeza za popravak kovačnice i cisterne, te za druge popravke. Dano mu je još 40 cigala za popravak peći u tvrđavi i 6 groša za nabavku ugljena za kovačnicu.¹⁸⁹

I u 1513. god. vrše se neki radovi na Sokolu, jer je 10. listopada naređeno da nadstojnici radova pošalju u tvrđavu 15 vesala, 50 čavala, 10 modia kreča i 100 cigla.¹⁹⁰ S obzirom da su vesla bila od odličnog drveta, to su se ona koja su bila djelomično istrošena upotrebljavala kao gredice.

13. veljače 1518. poslato je na Sokol 20 dasaka, 10 lakata platna i 15 modia kreča.¹⁹¹

¹⁸² Cons. Rog. 30, f. 73v.

¹⁸³ Ibid. f. 112v.

¹⁸⁴ Maior Cons. 17, f. 264.

¹⁸⁵ Minor. Cons. 28. f. 252v.

¹⁸⁶ Ibid. f. 282.

¹⁸⁷ Cons. Rog. 30, f. 284.

¹⁸⁸ Minor. Cons. 30, f. 52.

¹⁸⁹ Minor. Cons. 31, f. 9.

¹⁹⁰ Ibid. f. 200v.

¹⁹¹ Minor. Cons. 33, f. 24v.

17. listopada 1521. god. ovlaštteni su Knez (Rektor) i Malo vijeće, da provide za tvrđavu Sokol municiju, oružje i sve što je potrebno. U tvrđavi da izvrše popravke i potrebne obnove koliko u pogledu oružja toliko i nastamba, kao i sve ostalo što je potrebno, onako kako smatraju za najbolje i prema njihovom nahodanju.¹⁹² 26. istog mjeseca Vijeće umoljenih naređuje provizorima municije i naoružanja, da zbog sigurnosti pregledaju utvrđenja Grada i Stona te Lovrijenca i Sokola. Imaju se postarati za municiju i posadu za svaku tvrđavu posebno i popisati zalihe i predvidjeti potrebite količine salitra, sumpora, drva, te ostale municije i žitarice, kako i potrebitu artiljeriju i straže. O svemu tome imaju pismeno izvjestiti Malo vijeće i dostaviti prijedloge Vijeću umoljenih i provizorima grada.¹⁹³

13. siječnja 1523. god. ovlaštteni su Rektor i Malo vijeće da dadu popraviti cisterne stonskih tvrđava i Sokola, koje propuštaju vodu.¹⁹⁴ 14. ožujka zaključeno je da se sastavi trebovnik za municiju i naoružanje Stona i Sokola što imaju učiniti provisori i predati Vijeću umoljenih.¹⁹⁵

U 1526. godini popravlja se kaštelanov stan u Sokolu te je određeno da se pošalje: 20 dasaka, 40 čavala i 5 modia kreča za krov.¹⁹⁶

4. lipnja 1532. god. ovlaštteni su Rektor i Malo vijeće da dadu izvršiti inspekciju tvrđava i opskrbiti ih svim potrebnim materijalom, kako nađu za najbolje.¹⁹⁷ Osam dana nakon toga naređeno je provizorima naoružanja da u roku od 15 dana moraju opskrbiti sve tvrđave potrebitim inventarom i da moraju pregledati i sve predmete koji se u njima nalaze. Ako to ne izvrše na vrijeme bit će kažnjeni sa 100 perpera globe.¹⁹⁸

Dvije i po godine kasnije tj. 17. studenoga 1534. god. ovlaštteni su provisori naoružanja da za popravke Sokola mogu potrošiti oko 20 dukata, i da staro žito u tvrđavi u toku jedne godine mogu rasprodati.¹⁹⁹

I u 1536. godini vrše se neki manji popravci na Sokolu. Već 20. siječnja bili su ovlaštteni nadstojnici općinskih radova, da za popravke na toj tvrđavi mogu utrošiti do 15 perpera.²⁰⁰

28. prosinca 1538. god. ovlaštteni su Rektor i Malo vijeće, da radi bolje sigurnosti pošalju u Sokol jednog plaćenog vlastelina, kao providnika tvrđave, sa 12 vojnika i jednim topnikom (bombardierom) Dubrovčaninom, te potrebitu municiju. Providnik da bude ovlašten za popravke tvrđave i svega potrebnog prema njegovom nahodanju.²⁰¹

U vezi sa gornjim zaključkom, dana 22. siječnja 1539. god. Malo je vijeće odobrilo da se dostavi 50 dasaka u tvrđavu Sokol za potrebite

¹⁹² Cons. Rog. 36, f. 116v.

¹⁹³ Ibid. f. 122.

¹⁹⁴ Cons. Rog. 37, f. 4v.

¹⁹⁵ Ibid. f. 34.

¹⁹⁶ Minor. Cons. 35, f. 165.

¹⁹⁷ Cons. Rog. 41, f. 87.

¹⁹⁸ Ibid. f. 89.

¹⁹⁹ Cons. Rog. 42, f. 101v—102.

²⁰⁰ Minor. Cons. 37, f. 240v.

²⁰¹ Cons. Rog. 44, f. 124.

popravke.²⁰² Iz istih razloga šalje se 6. veljače u tvrđavu 1000 crijepova.²⁰³

4. siječnja 1540. god. odobrava se kaštelanu Sokola 10 perpera za popravak njegovog stana, a ako što ostane da se upotrebi za popravke tvrđave.²⁰⁴

Na Sokolu se i dalje vrše neki popravci, te je 9. kolovoza 1542. god. naređeno nadstojnicima općinskih radova, da za popravke tvrđave Sokol pošalju crijepova, kreča, drva, dasaka, željeza i ostalo što je potrebno, prema pismu Konavoskog kneza.²⁰⁵

26. srpnja 1543. god. naređeno je nadstojnicima općinskih radova, da pošalju u Sokol za popravke: 50 dasaka, 50 vesala, 20 žila (xilli) i 50 modia kreča.²⁰⁶ Pet dana kasnije ovlašćuju se nadstojnici općinskih radova, da ljudima koje šalju na rad u Sokol, mogu dati predujam.²⁰⁷

Sa radovima na Sokolu nastavlja se i u 1544. god. 17. lipnja naređeno je nadstojnicima općinskih radova, da svima onima koji rade na toj tvrđavi moraju isplatiti plaće. Onima pako koji su radili, a ne rade dalje, da se moraju isplatiti svi zaostaci, također da isplate drvo i druge predmete nabavljene od privatnika.²⁰⁸ 2. kolovoza iste godine naređeno je nadstojnicima, da radi nesmetanog nastavka radova na tvrđavi Sokol, a koji radovi ne trpe odlaganja, moraju odmah isplatiti hranu i nadnice za konje koji prenose materijal, i to po dva groša dnevno za svakog konja.²⁰⁹

Svakako su glavni radovi u 1544. god. bili završeni, jer se par godina ne spominju u zaključcima vijeća. Istom 1552. god. i to 8. srpnja ovlašćuju se nadstojnici gradnje zidina, da za potrebe tvrđave Sokol izdadu 6 modia kreča.²¹⁰

18. svibnja 1555. god. šalje se 10 modia kreča na tvrđavu Sokol za vršenje popravaka.²¹¹

5. svibnja 1556. god. ovlašteni su Rektor i Malo vijeće da mogu dati vršiti potrebite popravke na Sokolu.²¹² 25. lipnja ovlašteni su nadstojnici radova, da za popravke na Sokolu mogu potrošiti do 10 perpera.²¹³

22. lipnja 1560. god. kažnjena su četiri kaštelana Sokola, i to: 1. Matija Marina Getaldić, oduzimanjem jedne police (trećinu šestomjesečne plaće) i 6 mjeseci prisilnog boravka u tvrđavi Sv. Ivana, u koju je morao ući u roku od 3 dana, i ako u rečenom roku ne uđe u tvrđavu, kao i za svaki nedopušteni izlazak kaznit će se globom od 100 perpera; 2. Ivan Orsata Ranjina da plati općini 25 perpera i 3 mjeseca prisilnog boravka u tvrđavi

²⁰² Minor. Cons. 38, f. 211.

²⁰³ Ibid. f. 214v.

²⁰⁴ Ibid. f. 297v.

²⁰⁵ Minor. Cons. 39, f. 183.

²⁰⁶ Ibid. f. 258v.

²⁰⁷ Ibid. f. 259v.

²⁰⁸ Minor. Cons. 40, f. 59v.

²⁰⁹ Ibid. f. 69.

²¹⁰ Minor. Cons. 42, f. 246v.

²¹¹ Minor. Cons. 43, f. 278v.

²¹² Cons. Rog. 53, f. 197v.

²¹³ Minor. Cons. 44, f. 132.

Lovrijenac, u koju mora ući u roku od 3 dana pod prijetnjom globe od 100 perpera; 3. Marin Lovra Sorkočević sa mjesec dana prisilnog boravka u tvrđavi Lovrijenac u koju mora ući u roku od 3 dana pod prijetnjom globe od 100 perpera; i 4. Miho Klementa Gučetić, da plati općini 25 perpera i mjesec dana prisilnog boravka u tvrđavi Sv. Ivana u koju mora ući u roku od 3 dana pod prijetnjom globe od 100 perpera. Istog dana je zaključeno, da se naredi provizorima grada da napišu uredbu kako se moraju ponašati kaštelani u tvrđavama.²¹⁴

20. ožujka 1562. god. ovlaštani su Rektor i Malo vijeće da dadu popraviti tvrđavu Sokol na djelovima i mjestima gdje je to najpotrebnije. Osim toga da poprave odnosno zamjene oružje koje je od rđe istrošeno. Samostrele (baliste) također da poprave. Da opskrbe tvrđavu živežnim namirnicama. Sve to da učine onako kako smatraju za najbolje.²¹⁵

13. siječnja 1565. god. ovlaštani su Rektor i Malo vijeće, da za popravke i uređenje tvrđave Sokol mogu utrošiti koliko bude potrebno.²¹⁶ 30. istog mjeseca zaključeno je da Rektor i Malo vijeće mogu namjestiti zanatlije vunare kao vojnike na zidinama Grada, u Stonu i na Sokolu, s plaćom od jednog groša dnevno.²¹⁷ 20. lipnja iste godine ovlaštani su Rektor i Malo vijeće da za straže i osiguranje tvrđave Sokol mogu poslati jednog vlastelina, vojnike, municiju i sve što bude potrebno, i to za vrijeme dok u Hercegovini bude boravio gospodin sandžak.²¹⁸

24. siječnja 1590. god. izdata je odredba o stražarenju na tvrđavi Sokol. Prema toj odredbi: 1. Imala se povisiti plaća kaštelanu na 18 groša dnevno. 2. Morali su se otpustiti svi vojnici koji su iz Konavala i uzeti drugi mjesto njih, ali ne iz Konavala. Osim vojnika morao je biti i jedan bombardier. 3. Vojnici su se imali mijenjati svaki mjesec. Oni u Sokolu imali su dodatak od jednog groša dnevno. 4. Kapetan tvrđave ne smije niti jednog vojnika pustiti da noći izvan tvrđave. Ne smije ih puštati više od dvojice vani, i to jednog za potrebe samog kapetana, a jednog za potrebe vojnika. Ostale vojnike ne smije puštati vani pod prijetnjom kazne gubitka službe i beneficija za 10 godina. Admiral tvrđave (rukovalac materijala) dužan je, pod prijetnjom kazne gubitka službe, javiti knezu Konavala svaku grešku kapetana, a knez mora to odmah, pod prijetnjom kazne gubitka posljednje plaće, javiti Rektor i Malom vijeću. 5. Vojnike na povratku iz tvrđave u Dubrovnik, providnici straža neće prije isplatiti, dok pod zakletvom ne izjave da li su kapetani išta činili što se kosi sa propisima. 6. Radi naknade izvanrednih troškova mora se platiti 10 parvola po svakom perperu prihoda od vina koje se prodaje u Konavlima (= 3.6%), i to čisto, osim obične carine. 7. Tvrđava mora uvijek biti snabdjevena artilerijom i drugim oružjem kao i potrebnom municijom. Živežnih namirnica mora imati barem za 6 mjeseci. 8. Tvrđava se mora pregledati, te ukoliko se pronađu neki nedostaci na njezinim zidinama,

²¹⁴ Cons. Rog. 55, f. 131—132.

²¹⁵ Cons. Rog. 56, f. 65v.

²¹⁶ Cons. Rog. 57, f. 127.

²¹⁷ Ibid. f. 134.

²¹⁸ Ibid. f. 191v.

moraju se odmah ukloniti i zidove utvrditi. 9. Ova odredba je nadopuna ranijim odredbama i naredjenjima koja se odnose na straže u ovoj tvrđavi.²¹⁹

Te iste godine na Sokolu nije bio vlastelin kaštelan već pučanin kapetan Marin Martini Sumičić.²²⁰ U toj godini potres je razdrmao zgrade u Sokolu, pa je 11. srpnja dozvoljeno kapetanu da s vojnicima može stanovati i spavati u predziđu tvrđave.²²¹

16. studenoga 1595. god. Vijeće umoljenih predlaže Velikom vijeću da donese odluku po kojoj bi Veliko vijeće biralo kaštelane tvrđava Korune i Sokola, bez obzira koliko je vremena to mjesto bilo upražnjeno. Naime, bez obzira koliko su vremena tvrđavom upravljali vicekaštelani ili pučani kapetani.²²²

Početak 1597. god. ovlaštenu su Rektor i Malo vijeće, da iz oružane mogu poslati na Sokol jednu bačvicu baruta i dva para kotača,²²³ vjerojatno za lafete topova.

U knjizi »Zrcalo Velikog vijeća« (Specchio del Maggior Consiglio) za godine 1600—1699. navedeni su i propisi za Sokola koji glase: »Izabrani kaštelan Sokola ako se ne primi dužnosti kažnjava se sa 50 perpera globe. Za tu službu može biti uzet i sa svake druge službe u gradu, a može otkazati nakon 2 mjeseca. Mora čuvati tvrđavu i upravljati prema odredbi Zelene knjige, poglavlje 181. i prema ispravku u istoj knjizi, poglavlje 204. kao i prema odredbi od 4. studenoga 1449. Mora biti oslobođen, za godinu dana, izbora za oficijala stonskih solila. To oslobođenje je produženo na dvije godine prema odredbi Zelene knjige poglavlje 484. Naknadno je produženo na 3 godine prema odluci Žute knjige list 86.«²²⁴

12. srpnja 1605. god. zaključeno je da se pošalje na Sokol 12 pušaka, za koje da se zaduži kapetan tvrđave.²²⁵

14. studenoga 1608. god. zaključeno je da se poprave oštećenja od potresa. Ti popravci imali su se izvršiti troškom konavoske knežije.²²⁶

U drugoj polovini prosinca 1616. godine vijeća se o boljem osiguranju Sokola i o povećanju broja posade sa još 10 plaćenika.²²⁷

24. svibnja 1618. godine ovlaštenu su Rektor i Malo vijeće da pošalju jednog pučanina za vicekaštelana Sokola, sa plaćom od 12 groša dnevno,

²¹⁹ Cons. Rog. 70, f. 141v—143.

²²⁰ Knjige zvane »Specchio del Maggior Consiglio«, koje sadrže popise punoljetne vlastele, članova Velikog vijeća i njihove rasporede na razne dužnosti, vodile su se od 1440. do 1808. I knjiga obuhvaća vrijeme 1440.—1499. god. (2 sveska), II 1500.—1599. god. (1 svezak), III 1600.—1699. god. (1 svezak), IV 1700.—1799. god. (2 sveska) i V 1800.—1808. god. (1 svezak). U popisu kaštelana Sokola već u II knjizi (1500.—1599.) ima nekoliko ispuštenih godina, a u III knjizi (1600.—1699.) još ih je više ispušteno; zadnji su ubilježeni 1629. god. iako je tvrđava do 1673. god. bila naoružana. Nekih od tih ispuštenih godina bili su pučani kapetani tvrđave, privremeno i vlastela pod naslovom vicekaštelana ili kapetana, te stoga nijesu ubilježeni u popisu.

²²¹ Cons. Rog. 70, f. 232.

²²² Cons. Rog. 74, f. 173.

²²³ Cons. Rog. 75, f. 103v.

²²⁴ Specchio del Maggior Consiglio III, f. 356v.

²²⁵ Cons. Rog. 80, f. 63.

²²⁶ Cons. Rog. 81, f. 239.

²²⁷ Cons. Rog. 85, f. 140v—141.

Sl. 1 — Pogled na tvrđavu Sokol sa istoka

Sl. 2 — Pogled na tvrđavu Sokol sa jugozapada

i to ako se za tu dužnost ne prijavi nijedan vlastelin.²²⁸ Sličan zaključak je donesen i 25. lipnja 1620. tj. ako se na dužnost vicekaštelana Sokola sa plaćom od 12 groša dnevno ne javi nijedan vlastelin da Rektor i Malo vijeće uzmu za tu dužnost jednog pučanina uz istu plaću.²²⁹ I stvarno u popisu »Indice Magistrature et officiali«, gdje su se zapisivala samo imena vlastele na pojedinim dužnostima, 1618. i 1620. godine, za tvrđavu Sokol nije nitko zapisan.²³⁰

23. svibnja 1619. Malo vijeće je zaključilo da se saopći nadstojnicima općinskih radova, da adaptiraju i urede stan kaštelana na tvrđavi Sokol u Konavlima, i za to da mogu potrošiti koliko je potrebno.²³¹

23. svibnja 1624. godine, na Sokolu je smanjen broj plaćenih vojnika na četiri. Čak je bilo predloženo da se smanji na sama dva.²³² Ovo je po svoj prilici radi velike štednje koja se tih godina sprovodila.

U popisu »Indice Magistrature et Officiali« zadnja vlastela kao kaštelani Sokola zabilježena su 1629. godine, pa iako ih je na toj dužnosti i kasnije bilo.²³³

9. srpnja 1631. god. zaključeno je, da se saopći Rektor i Malom vijeću, da se Orsatu Savina Menčetiću, izvanrednom vicekapetanu tvrđave Sokol, pošalju puške, barut i ostalo, kao i namirnice, u količini kako nađu za potrebno. Za poslati materijal da se zaduži vicekapetana.²³⁴ Ovo naoružanje Sokola kao i ostalih utvrđenja Republike je u vezi sa zategnutim odnosima s Venecijom koja je 23. lipnja ove godine pokušala zauzeti otok Lokrum.²³⁵ 28. lipnja dava se novoizabranom viceknezu Konavala 20 mušketa (pušaka) s priborom za čiji je povratak on zadužen. Također se dava 15 mušketa sa priborom kapetanu Vitaljine Ivanu Menčetiću.²³⁶ 14. kolovoza ovlaštani su Rektor i Malo vijeće da mogu vršiti adaptacije i popravke na Sokolu i opskrbiti ga predmetima i preko onog što se već nalazi u tvrđavi.²³⁷ Četiri dana nakon toga zaključeno je da se ostane pri odredbi za kapetane straža u Konavlima, to jest: ako bi obližnji Turci namjeravali zarobljavati ljude i pljačkati, paliti kuće i silovati žene, da se i protiv njih upotrebi oružje.²³⁸ 19. istog mjeseca šalje se 50 dukata za plaće vojnika u Konavlima,²³⁹ a 4 dana kasnije određeno je da se saopći Rektor i Malom vijeću da što prije pošalju u Konavle jednog kapetana sa 100 vojnika iz Grada sa oružjem, novcem i svim potrebnim.²⁴⁰

2. travnja 1635. osuđen je vlastelin Šimun Matije Benešić na dvije godine prisilnog boravka u tvrđavi Sokol.²⁴¹ Nakon godinu dana kazna

²²⁸ Cons. Rog. 86, f. 118.

²²⁹ Cons. Rog. 87, f. 102v.

²³⁰ Specchio del Maggior Consiglio III, f. 357v.

²³¹ Minor. Cons. 71, f. 55.

²³² Cons. Rog. 89, f. 28v.

²³³ Specchio del Maggior Consiglio III, op. cit.

²³⁴ Cons. Rog. 92, f. 245v.

²³⁵ L. Beritić, Utvrđenja grada Dubrovnika. JAZU 1955. str. 176.

²³⁶ Cons. Rog. 92, f. 258.

²³⁷ Cons. Rog. 93, f. 5v.

²³⁸ Ibid. f. 9.

²³⁹ Ibid. f. 10v.

²⁴⁰ Ibid. f. 13v.

²⁴¹ Cons. Rog. 94, f. 148—149.

mu je izmijenjena tako, da je drugu godinu proveo na prisilnom boravku u tvrđavi sv. Ivana u Dubrovniku.²⁴²

19. lipnja 1635. godine, radi bolje sigurnosti Konavala određuje se jedan vlastelin za kapetana posade Sokola, a za zapovjednike posade na raznim mjestima Konavala, jedan senator (član Vijeća umoljenih) i 4 mlada vlastelina.²⁴³ Dva dana kasnije biraju se odnosna vlastela i odobrava se 500 dukata za posadu i za druge potrebe.²⁴⁴ 12. studenoga te iste godine, saopćeno je providnicima grada da dadu svoje mišljenje o boljem osiguranju Sokola. Istog dana ovlaštteni su Rektor i Malo vijeće da odrede i pošalju dva vlastelina u tvrđavu Sokol radi pregleda i izvjestite o njenim nedostacima, svim potrebitim popravcima koji se mogu izvršiti i da postupe kako je u vijeću o predmetu raspravljano. Dalje je zaključeno, da se saopći providnicima straža, da u tvrđavu pošalju 12 plaćenika s njihovim glavarom i jednim bombardijerom, i njihovim oružjem. Oni ne smiju biti Konavljani. I da se time ne smanje straže Grada. Ovlaštteni su Rektor i Malo vijeće da pošalju jednog vlastelina za vicekaštelana tvrđave uz plaću i za vrijeme kako sami odrede. Zaključeno je još k tome da se za potrebe Sokola uzme 150 dukata iz kojeg bilo fonda, osim onog za nabavku žita.²⁴⁵

7. lipnja 1636. god. odobrena je nova odredba o posadi Sokola, izrađena od providnika Grada na temelju traženja Vijeća umoljenih od 12. studenoga prošle godine i požurbe od 31. svibnja ove godine. Prijedlog je imao 4 poglavlja, ali su prihvaćena samo 3. Drugo poglavlje je ispušteno i nije uvedeno u knjigu vijeća. Odredba glasi: 1. Svaki mjesec mijenja se posada i šalje se iz Grada šest vojnika sa njihovim kapuralom, koji bi bio sedmi, i jedan bombardijer. Vrata tvrđave moraju biti uvijek zatvorena. Kod otvaranja mora uvijek biti prisutan kapetan i ne mogu se otvoriti jedna vrata dok druga nisu zatvorena. Kapetan ne smije pustiti iz tvrđave više od dva vojnika dnevno, jednog za svoje potrebe, a drugog za potrebe ostalih vojnika. Dok se ta dvojica ne povrate ne smije pustiti druge, tako da po danu budu stalno 4 vojnika sa svojim kapuralom koji sa bombardijerom mora uvijek biti u tvrđavi. Vijeće umoljenih je nadležno da kazni kapetana za svaki prekršaj gornjih propisa. 3. Stan svećenika mora biti u blizini tvrđave da može lako vršiti svoju dužnost. 4. Gospodin knez Konavala obavezan je svakog mjeseca pregledati tvrđavu i obavijestiti se o stražama, pa izvjestiti o nedostacima koje bi trebalo ukloniti. Uz ovu i ranije odredbe ostaju na snazi.²⁴⁶

Vijeće umoljenih je 19. prosinca 1636. donijelo i odluku, kojom se ovlašćuje Rektor i Malo vijeće da, s obzirom na mali broj vlastele, mogu i pučane postavljati za vicekaštelane Sokola, s plaćom od 12 groša dnev-

²⁴² Ibid. f. 250v.

²⁴³ Ibid. f. 195v—196v.

²⁴⁴ Ibid. f. 197—197v.

²⁴⁵ Ibid. f. 219v—220.

²⁴⁶ Cons. Rog. 95, f. 32.

no, dok se ne donese drukčiji zaključak.²⁴⁷ I prije ove bilo je sličnih odluka, pa je već bilo pučana zapovjednika Sokola, kako smo ranije vidjeli.

26. ožujka 1637. god. oslobađa se bombardiere od redovite dužnosti na Sokolu.²⁴⁸

10. lipnja 1648. naređeno je da se od 2 razbijena topa i svih slabo lijevanih topovskih cijevi koje se nalaze u Stonu, Dubrovniku i Sokolu saliju dva komada artiljerije.²⁴⁹

8. srpnja 1656. odobreno je 50 dukata za opskrbu Sokola živežnim namirnicama, za uređenje artiljerije i nabavku ostalih potrepština.²⁵⁰ 12. kolovoza zaključeno je da onaj vlastelin koji bude izabran za kapetana Sokola, može to odbiti jedino ako se odreče svih beneficija. Sutradan je zaključeno da izabrani vlastelin mora ostati u Sokolu jedan mjesec, a eventualno i manje, prema nahođenju Rektora. Zaključeno je također da se saopći providnicima straža, da redovno šalju u Sokol 15 plaćenika sa određenim vlastelinom, u koji broj je uključena i redovna posada tvrđave.²⁵¹

4. veljače 1657. god. naređeno je providnicima straža da adaptiraju i povise zidine Sokola, onako kako nađu za potrebno. Cjelokupna posada tvrđave da broji 12 plaćenih vojnika te po jednog kapurala i bombardiera.²⁵² 7. lipnja iste godine dariva se tvrđavi jedno tursko odijelo da se od njega napravi misna odjeća za crkvicu tvrđave.²⁵³ 25. rujna iste godine naređeno je da se pošalje u Sokol deset spingarda ili zidnih pušaka sa potrebitom municijom.²⁵⁴

15. ožujka 1663. god. saopćeno je Rektor i Malom vijeću da opskrbe tvrđavu Sokol municijom i živežnim namirnicama i da ispituju uzroke kvarenja municije i namirnica, a krivac da nadoknadi štetu.²⁵⁵

U velikom potresu 1667. god. vjerojatno Sokol nije teže oštećen, jer o tome nema vijesti iako je on još bio naoružan.

13. siječnja 1668. god. šalje se na ovu tvrđavu 15 libara baruta.²⁵⁶

28. ožujka 1670. Vijeće umoljenih naređuje da za čuvanje tvrđave Sokol ostanu četiri vojnika uključivši i kapurala, a ostali da se otpuste.²⁵⁷

20. lipnja 1671. god. zaključeno je da se proslijedi trima započetim gradnjama, među kojima je kao prva bila neka gradnja na tvrđavi Sokol.²⁵⁸

21. kolovoza 1672. god. naređeno je viceknezu Konavala, da pripremi tvrđavu Sokol za obranu, da drži nekoliko vojnika uza se, a nekoliko u samostanu, radi sprečavanja nereda koje vrše ljudi iz hercegovačkog sandžaka.²⁵⁹

²⁴⁷ Ibid. f. 78.

²⁴⁸ Ibid. f. 99.

²⁴⁹ Cons. Rog. 101, f. 33v.

²⁵⁰ Cons. Rog. 107, f. 66.

²⁵¹ Ibid. f. 84—84v.

²⁵² Ibid. f. 153.

²⁵³ Ibid. f. 220.

²⁵⁴ Cons. Rog. 108, f. 41v.

²⁵⁵ Cons. Rog. 111, f. 134.

²⁵⁶ Cons. Rog. 116, f. 20.

²⁵⁷ Cons. Rog. 117, f. 194v.

²⁵⁸ Cons. Rog. 118, f. 211v.

²⁵⁹ Cons. Rog. 119, f. 154.

Nakon toga, u zaključcima vijeća više se ne spominje tvrđava Sokol iako u daljim knjigama »Specchio del Maggior Consiglio« su ubilježeni propisi za kaštelana i naslov tvrđave ali popisa kaštelana nema. Prema iznijetom Sokol je napušten poslije 1672. god. Biskup Mato Vodopić, u svojoj noveli Marija Konavoka, o Sokolu kaže, da su ga Dubrovčani uzdržavali protiv Venecije koja je držala Dalmaciju i Boku Kotorsku, a kojoj je Dubrovačka republika smetala, jer je dijelila te dvije njene pokrajine.²⁶⁰ Mi se s time slažemo ali mislimo da je Dubrovčanima Sokol služio i za obranu Konavala od obližnjih susjeda, naročito u ranije doba.

Poslije Kandijskog rata (1645—1669. god.) iz kojeg je Venecija izašla oslabljena napušta se Sokol. Karakteristično je da se 1701.—1703. god. za spriječavanje pljačke Konavala od Crnogoraca, dodjeljuje municija onim Konavljanima koji žive na prilaznim tačkama, a odmah zatim određeni su vlastelin Bernard Mar. Kaboga i pučanin Jakov Skapić za zapovjednike posade, koja se sastojala od 15 Župljana i Brgaćana, i od 15 Konavljana.²⁶¹ Ta plaćena posada uglavnom se nalazila na Mrcinama (današnja Dubravka), malo udaljeno od Sokola, ali se Sokol ne spominje. Nakon pregovaranja s Crnogorcima koncem 1703. god. ta se posada rasformira pa na Mrcinama ostaje samo Skapić sa 10 vojnika time da se taj ostatak posade raspusti kada Rektor i Malo vijeće odrede.²⁶²

I 19. svibnja 1738. god. šalje se na Mrcine jedan vlastelin sa 10 vojnika, i potrebita municija radi obrane prilaza iz Hercegovine i Crne Gore.²⁶³

Kod Mrcina prolazi stara i nova cesta za Crnu Goru i Hercegovinu. Uz cestu, oko 400 m udaljeno od granice, na položaju sada zvanom »Pekova straža« postoji utvrđena stražara, duga oko 14 m, a široka 7 m. Zidovi su joj u dobrom stanju, bez krova je, a uz nju se nalazi ruševina cisterne. Udaljena je od stare ceste oko 6 m, a od nove 10 m. Na brdu nad njom, oko 100 m udaljeno, su ruševine osmatračnice.

Mato Vodopić u prije spomenutom djelu opisuje tvrđavu Sokol, kakova je bila u njegovo vrijeme, te kaže da je ruševina, osim okolnih zidina, koje da su još u dobrom stanju i malo ne potpuno cijele.²⁶⁴ Međutim one danas nijesu u takovom stanju. Neposredno ispod same tvrđave je dosta veliki nešto uzdignuti plato na kojem je groblje obližnjeg sela Dunave, i tu je bila vrlo stara crkvice Gospe Male, u kojoj je nekoć kapelan tvrđave vršio bogoslužje. Tu staru crkvicu čiji datum izgradnje nije još utvrđen i koje se dijelovi temelja vide, dao je god. 1885. porušiti tadašnji župnik Mrcina Ivo Marinović, da bi u njenoj blizini sagradio novu, veću crkvicu. Za tu novogradnju rušio je i zidine Sokola radi iskorišćavanja četverouglastog fasadnog kamena tvrđave,²⁶⁵ koju je austrijski Katastralni ured u trećem deceniju XIX st. uknjižio kao vlasnost crkve. On je rušio i crkvicu i tvrđavu bez ica dozvole, pa je protiv tih rušenja pro-

²⁶⁰ M. Vodopić, Marija Konavoka, Matica Hrvatska 1893., str. 148—149.

²⁶¹ Cons. Rog. 137, f. 65—66v.

²⁶² Cons. Rog. 138, f. 228—228v.

²⁶³ Cons. Rog. 158, f. 140v. i 141v.

²⁶⁴ M. Vodopić, op. cit.

²⁶⁵ M. Kusijanović, Soko-grad u Konavlima. Crvena Hrvatska 1903. br. 19.

testirao ondašnji kanonik pok. Mato Pišta.²⁶⁶ Razumljivo, nakon toga su tvrđavu rušili i seljaci radi upotrebe kamenja za gradnju grobnica i ograda svojih vrtova.

Nasljednik Marinovićev, Vice Vodopić, predlagao je da se strogo zabrani svako daljnje rušenje tvrđave, jer da je ona narodni spomenik,²⁶⁷ u čemu je izgleda i uspio.

Nakon Oslobođenja, neki su opet bili počeli skidati kamenje sa ruševina, ali čim je ondašnje Povjereništvo Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju za to doznalo, provedena je zaštita tog historijskog spomenika i daljnja oštećivanja spriječena.

U potresu, siječnja 1962. god., srušili su se neki ranije oštećeni dijelovi zidova, pa bi bilo krajnje vrijeme, da se taj interesantni i impozantni spomenik temeljito konzervira, uz popravak i uređenje ulaza tako da se može zatvoriti. Sa tvrđave je jedinstveni pogled na Konavosko polje i na veći dio Konavala, pa bi jednog dana mogla postati turističko izletište.

²⁶⁶ Prema pričanju pok. Iva Sarake, prijatelja pok. Mata Pište.

²⁶⁷ M. Kusijanović, op. cit.

Zusammenfassung

DIE BURG SOKO IN KONAVLE

Nord-östlich des Konavle-Feldes, fast in der Mitte des Konavle-Tales, ragen auf einem 25 m hohen Felsen die Überreste der alten Burg Soko empor. Die Hänge des Felsens fallen so steil ab, dass selbst der Felsen ein natürliches Festungswerk bildet.

Sowohl wegen der, das Tal und die Gebirgszugänge beherrschenden Lage, als auch wegen der Unzugänglichkeit der Burg ist anzunehmen, dass sich an derselben Stelle bereits zu Zeiten der Illyrier, Griechen und Römer ein Festungswerk befand. Ein Beweis dafür sind unter anderen die dort ausgegrabenen griechischen und römischen Keramikfunde.

Die genaue Erbaungszeit der Burg Soko ist nicht bekannt. In den im Historischenarchiv von Dubrovnik aufbewahrten Urkunden wird sie zuerst im Jahre 1391 erwähnt.

Im Monat Februar des Jahres 1420 hat die Republik Dubrovnik den halben Burg Soko von dem bosnischen Herzog Sandalj Hranici gekauft, musste sie ihm aber auf sein Verlangen hin am Ende desselben Jahres wieder zurückgeben. Erst im Jahre 1423 wurde der ganze Felsen endgültig Eigentum von Dubrovnik.

Der Felsen wurde später gründlich ausgebaut und befestigt, so dass die noch bestehenden, den Stadtmauern von Dubrovnik und Ston gemäss gebauten Mauern durchwegs aus der Dubrovniker Zeit stammen.

Es ist urkundlich bewiesen, dass in der Festung noch im Jahre 1672 verschiedene Bauarbeiten ausgeführt wurden und dass die Festung zu jener Zeit noch immer armiert war.

Das Festungswerk Soko hat die Aufgabe gehabt, die Staatsgrenze der Republik von Dubrovnik nötigenfalls vor feindlichem Einfall zu schützen und zwar anfangs vor den Bosnischen Magnaten und späterhin vor den Türken und Venetianern.

Als durch den langjährigen Türkenkrieg Venedigs von 1645—1671 die Stosskraft beider Rivalen geschwächt war, wurde das Festungswerk aufgegeben und bloss auf der von Montenegro und Herzegowina nach Konavle führenden Strasse ein Schluderhaus behalten. Die noch jetzt erhaltenen Ruinen des Schilderhauses werden noch heute »Pekos Wache« genannt.

Seit dem Jahre 1673 wurde die Burg Soko nicht mehr als Festung benutzt. Mehrere Gebäude waren schon damals ohne Dächer, ihr Mauerring blieb aber bis in die achtziger Jahre des 19. Jahrhunderts noch immer unversehrt. Ihr allmählicher Verfall begann mit der Verwertung der Steinblöcke für verschiedene private Bauten, bis endlich im 20. Jahrhundert dieser Zerstörung ein Ende gemacht wurde.

Nach dem Zweiten Weltkrieg wurden endlich die Burgruinen unter Denkmalsschutz gestellt. Es wird aber unbedingt nötig sein einige Teile der noch erhaltenen Mauern zu konservieren, umso mehr als sie durch das Erdbeben im Jahre 1962 noch mehr beschädigt wurden.

Von der Burg Soko hat man eine herrliche Aussicht auf die ganze Umgebung von Konavle. Da diese sehr viel von Fremden besucht wird, wäre es sinnvoll, sie zu einen touristischen Ausflugsziel zu machen.